

ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА

Мѣсечно списание пригодно специално за селскитѣ общ. управления.

Двѣ години

Двѣ цѣли години минаха.

Минаха двѣ години за едни — неусетно, но за други — тъжно, мрачно и съ страшни спомѣни. Годи- нитѣ минаватъ, врѣмето тече. Ето вече двѣ години какъ блѣзучка изъ дълбокия мракъ, какъ се мѣрка силуета на бжднината въ неясна форма, съ груби очертания. Двѣ години ний носимъ тежкия кръстъ на подетото дѣло. Двѣ години пълни съ горчивини, двѣ дълги и мрачни години, изминаха като оставиха най студени възпоми- нания за себе си у насъ.

Тъкмо прѣди двѣ години — прѣзъ 1905 година, хрумна у насъ идеята да бждемъ ржководители въ из- пълнение общинското смѣтководство отъ нашето младо още незакрѣпнало секретарь бирничество. Като един- ствено срѣдство за постигане тая идея намъ ни послужи списанието *Общинска Библиотека*. Съзнавайки всичката морална и материална отговорность лежаща върху пле- щитѣ на нови повикани хора да боравятъ съ не добрѣ усвоена отъ тѣхъ материя, съ рискъ на всичко което имахме ний се рѣшихме да служимъ на тия хора; жерт- вувахме ето вече двѣ години съ покойствие и здраве за да имъ бждемъ спжтници — другаръ въ първитѣ и най трудни за тѣхъ моменти. Не веднѣжъ, чрѣзъ сжщото това спи- сание, ний заявихме, че не изкаме капитали да групаме чрѣзъ прѣдприетото дѣло. Ний изкахме и изкаме да изнесемъ полза само за нашитѣ другари, безъ да гле- даме какво става съ насъ. И фактътъ, че *Общинска Библиотека* излиза непрѣкъснато двѣ години, винжги редовно и на врѣме, безъ даже да закъснѣ дори и петъ дни нѣкой мѣсець, доказа най категорично това наше желание. Но едно врѣмено съ това — като не цѣняйки личния си трудъ, спокойствие и здраве, далечъ не мис-

лѣхме, че ще настанатъ моменти на дълбоки разочерования, ще ни се поднесътъ отъ нашитѣ абонати, като даръ за нашия трудъ дългове, които да изплащаме съ частнитѣ си срѣдства, съ заплатата ни която получаваме като длъжностни лица. Първата годишнина ний приключихме съ дългъ. Това обаче не ни отчая защото допустнахме, че втората — ще бжде по благоприятна. Но за голѣмо съжаление резултата и отъ нея излезе както и отъ първата. Може би втората годишнина не изкаше да се покаже прѣдъ насъ за по хумана и благородна отъ своята посестрима!..... Това пъкъ изтъква факта, че срѣдата на която ний се нагърбихме да служимъ не можа, или не пожела да схване оная идея, която си зададохме ний. Значи, прѣзъ цѣли двѣ години ний и нашитѣ абонати се вѣдушевлявахме отъ противоположни на себи си идеи: първата — нашата, да служимъ тѣмъ съ благата вѣра, че ще приключимъ годишнинитѣ си поне сольта за брашното. Втората -- на абонатитѣ ни, да получаватъ списание безъ пари.

Слѣдствието отъ такива противоположности е много ясно. То е само едно: материално разорение за редактора и морално погрѣбване на неговитѣ идеали.

Прѣди още да започнемъ издаване на списанието мнозина наши приятели ни съвѣтваха да се откажемъ отъ тая си идея, защото ще настѣпи моментъ на разочерование. Обаче, ний водими отъ желанието да бждемъ полезни на общинскитѣ служащи — най вече на секр. бирницитѣ; да дадемъ основа на специална тѣхна книжнина; да изнесемъ прѣдъ обществото болкитѣ и неджитѣ на селскитѣ общини и тѣхнитѣ служащи, а заедно съ това да заинтересуваме обществото съ тѣхната кауза и най сѣтне, — да дадемъ възможность на нашитѣ другари да се проповдигнатъ въ умствено и интелектуално отношение, не дадохме никакво значение на тия приятеливи съвѣти. Нѣщо повече, прѣзъ втората годишнина ний разширихме програмата на списанието и увѣличихме обема му.

Разбира се, че всичко това направихме съ твърдата вѣра, че ще бждемъ подкрѣпени отъ тия, до които се отнесохме. Но, горчивата дѣйствителность ни убѣди

съ ясна положителностъ, че сме се горко мамили; тя ни доказа, че нашитѣ надѣжди сж прилични на сапунени мехури. Прѣзъ втората годишнина ний ангажирахме специални сътрудници, увѣличихме обема на списанието, а съ това естествено е увѣличихме и разходитѣ си. И каква полза отъ това? — Като работихме цѣла година, останахме длѣжни на сътрудницитѣ си, на печатницата и на много още мѣста. Да, ний дългуваме суми за издадено вече списание и разпратено до абонатитѣ ни!.....

Нѣка не се забравя обстоятелството, че като говоримъ за дългове, трѣбва да се знае положително, че за насъ нищо не е останало!..... И ако не бѣхме длѣжни лица, смъртъта на *Общинска Библиотека*, много отдавна да е настѣпила, — толкова отдавна щото до сега безвъзвратно да е забравено съществуването на това нещастно списание.

И слѣдъ като работихме цѣли двѣ години; като се затворихме въ уединената стая толкова врѣме; като се лишихме отъ охолността, отъ удоволствието на младежката си възраст, отъ срѣлата между която се движимъ, какво направихме? — Какъ бихме оправдали, най първо прѣдъ себе си, терзанията, лишенията, мѣжитѣ и неприятности изпитани отъ насъ въ толкова врѣме въ най цвѣтущата ни възраст, когато освѣнтъ гдѣто се лишихме отъ здрави гърди и очи, но и прѣдставляваме годишния си балансъ приключенъ съ дългове?.....

Ето това е нашата награда, това е въпроса, на когото не можемъ да отговоримъ и който жестоко ни измѣчва. Но, щели бжде ~~всѣ~~ така, щели бждецето, сѣдбата още и постаяно ни измѣчва? — Това е всѣ пакъ нейна работа. Обаче, ний имаме дълбока вѣра въ служащитѣ при селскитѣ общини. Ний виждаме какъ тѣ бавно, но сигурно се провдигатъ и събуждатъ отъ летаргията и съ значителенъ устрѣмъ отиватъ къмъ прогресивното бждеще. А единъ пѣтъ това е така ний мислимъ, че бихме направили най тежкото прѣстѣпление ако изоставимъ дѣйността си, подѣтото дѣло имено сега. Ний вѣрваме въ прогресивността на тоя изоставенъ отъ всички елементъ и само за тая си вѣра, ще му

служимъ честно, както до сега и прѣзъ третата годишнина. Съ това си рѣшение ний поемаме единъ новъ рискъ, единъ новъ ангажиментъ пълненъ съ отговорности и трепетни перипетии. Съ това ний ще докажемъ всѣкому за лишенъ пжтъ, че сме готови да пожертвуваме всичкото наше спокойствие, удоволствие и охолность, които ще черпимъ отъ самото ни дѣло.

На всички наши съмишленици, на всичкитѣ си редовни абонати, които съ вноската си, съ материалната и моралната си подкрѣпа прѣзъ първитѣ двѣ годишнини ни подкрѣпиха, пращаме изкрената си и сърдечна признателность. Нѣка тѣ знаятъ, че съ своя приносъ, не намъ помагаха, не намъ служиха. Тѣ помагаха за съграждането на онова що никога се не руши. Тѣ помогнаха на общата кауза за която ний се самопожертвуваме. — И прѣзъ третата годишнина, ний се самопожертвуваме. — И прѣзъ третата годишнина, ний силно, единствено на тѣхъ разчитаме. Тѣхъ ний молимъ да употрѣбятъ всички честни срдства и се потрудаятъ за широкото разпространение на *Общинска Библиотека*, единствения тѣмъ вѣренъ спжтникъ и другарь въ трудноститѣ на служебния имъ животъ. Нѣка никога не се забравя, че безъ тоя спжтникъ, продължението на служебната работа е почти безнадѣждно.

Отъ казаното до тукъ става много ясно, че *Общинска Библиотека* ще излиза и прѣзъ третата си годишнина. И за да може да стане това казахме, че ний разчитаме само на нашитѣ абонати и приятели. Безъ тѣхната подкрѣпа съществуването на списанието е положително невъзможно. Защото нашето списание е едничко, защото ний стоекки далечъ отъ възможността да изходатайствуваме една прѣпоржка отъ респективното министерство, обръщаме се само къмъ неговитѣ четци. Официални прѣпоржки за насъ нѣматъ значение. Ний оставяме самото списание да си пробие пжтъ между широкитѣ слоеве на нашето секр. бирничество и да имъ стае то необходима настолна потрѣба.

Прѣзъ третата си годишнина списанието ще има да развие останалата часть отъ общинския бюджетъ; цѣлия училищенъ бюджетъ; извънбюджетнитѣ суми и

и воднето на всички спомагателни книги въ общинското смѣтководство. Останалата частъ отъ програмата ще бжде сжщата както бе до сега. — Прѣдъ видъ, че закона за печата прѣдвижда строги и голѣми ограничения въ печатното слозо и извѣстни условия за издаване на политически списания и вѣстници, политическия отдѣлъ въ списанието ни ще бжде закритъ и прѣзъ третата годишнина.

Абонамента и условията за абониране на списанието оставатъ сжщитѣ, каквито бѣха и прѣзъ втората годишнина.

На край, пакъ обръщайки се къмъ добритѣ си абонати молимъ ги да се земватъ съ разпространението на списанието, чрѣзъ което си дѣло, тѣ ще докажатъ още единъ пжтъ, че тѣмъ е мила тѣхната книжнина и че желателно имъ е нейното сжществуване.

Дано бждемъ, прочее, чути.

Общинско Счетоводство.

Изпълнение на общинския бюджетъ.

(Продължение отъ кн. IX).

§ 26.

Купуване свидѣтелства и билети за стопанисване едъръ добитъкъ и разходи за смѣтка на частни лица, държавни и общински учрѣждения (чл. 50, п. п. 21, 22 и 23 отъ закона за сел. общини).

1. Купуване свидѣтелства и билети за стопанисване едъръ добитъкъ (чл. 135 отъ закона за полицията въ селскитѣ общини).

Свидѣтелствата обр. № 1 и билетитѣ обр. № 2 за стопанисване едъръ добитъкъ се приготвяватъ отъ държавната печатница по 100 въ една връзка и се продаватъ отъ държавнитѣ контролорства. Никой не може да купи свидѣтелства или билети, освѣнъ прѣдставителя на общинското управление.

За да може кмета да купи свидѣтелства или билети, необходимо е прѣдварително да бжде завѣренъ неговия подписъ, както и че дѣйствително това лице е кметътъ отъ надлѣжния окол. началникъ. Безъ тази завѣрка покупка — продажбата на свидѣтелства и билети е абсолютно забранена.

Покупката на свидѣтелства и билети става винжги чрѣзъ общинското управление. Ако интизапа е отдаденъ на закушовачъ, билетитѣ обр. № 2, които послѣдния издава на стопанитѣ се купуватъ тоже отъ общинското управление и това послѣдното ги продава по сжщитѣ цѣни, по които ги е купило отъ държавното контролорство на закупувача безъ никаква печалба. Закупувача не може самъ да купи билети обр. № 2 отъ държавното контролорство.

Покупката на свидѣтелствата обр. № 1 и билети обр. № 2 отъ страна на общинското управление винжги става съ общински суми. Кметътъ издава платежна

заповѣдъ за разходъ въ подобна смисль и къмъ нея се прилага получената оригинална квитанция отъ държавното контролорство. Въ този пунктъ 1-ий отъ настоящия параграфъ други разходи не се записватъ.

Споредъ алинея трета на чл. 135 отъ закона за полицията въ селскитѣ общини, едновременно съ връзкитѣ плаща се и общата стойность на гербовитѣ марки, залѣпени върху билетитѣ и свидѣтелствата.

Стойността на гербовитѣ марки се изплаща тоже отъ общинската каса, обаче никога тая сума не се записва на разходъ по книгитѣ на общината. Тая сума слѣдователно ще се счита като наличность въ общинската каса въ гербови марки. Като се издаватъ свидѣтелства обр. № 1 на стопанитѣ, отъ послѣднитѣ ще се прѣбирагъ по 40 ст. на всѣко издадено свидѣтелство, а на приходъ ще се записватъ срѣщу редовно издадени квитанции само по 20 ст. на свидѣтелство — такса въ полза на общинската каса, а за гербовата марка отъ 20 ст. нѣма да се издава никаква квитанция, понеже разхода за тия марки не е записанъ по книгитѣ на общината, а стойността имъ за цѣлата връзка се брои като наличность въ общинската каса.

Когато пъкъ общинското управление ще продаде на закупувача на интизапа връзка билети обр. № 2, събира отъ него стойността на билетитѣ, броена отъ общ. каса на държавното контролорство, срѣщу редовна квитанция, плюсъ стойността на гербовитѣ марки залѣпени върху всичкитѣ билети отъ връзката. Значи, общ. управление ще събере отъ закупувача сумата 4 лева, стойността на билетитѣ обр. № 2 и ще я запише на приходъ по книгитѣ си срѣщу квитанция. Сжцо така ще събере отъ сжция и стойността на гербовитѣ марки — 30 лева, смѣтано 100 билета по 30 ст. гербова марка за единъ билетъ. Тази сума — 30 лева, обаче не се записва никждѣ на приходъ, защото както казахме и по горѣ, тя е дадена отъ общинската каса, при копуване връзката билети стъ държавното контролорство, безъ да бжде записана тогава на разходъ

Нѣкой общински управления, каго купували връзки билети обр. № 2 отъ държавнитѣ контролорства за

смѣтка на закупвачитѣ на интизапа, продавали сж една връзка на послѣднитѣ не за 4 лева — за колкото тѣ сж я купили, но за 24 лева. Сумата 20 лева, вземана въ повече оправдаватъ съ обстоятелството, че общината имала право да взема такса по 20 ст. на всѣки билетъ. Този начинъ на дѣйствиe обаче е неправиленъ и незаконенъ, защото криво се разбира и тълкува въпросътъ. Наистина общинското управление има право да взема такса на всѣко издадено свидѣтелство обр. № 1 и всѣки билетъ обр. № 2, но това е само въ случая, когато тѣ се издаватъ отъ общинското управление. Но щомъ интизапа е отдаденъ на закупувачъ, и послѣдния издава билетитѣ обр. № 2 на ступанитѣ, той не е длъженъ да дава на общинското управление никаква такса за тия билети, защото нито закона, нито пъкъ поемнитѣ условия го задължаватъ. Несправедливостта въ случая е най вече за това, че общ. управление прибира такси за билети които *не издава*, а само продава. Колкото се отнася до съждението, че общината трѣбвало да взема едно шо възнаграждение отъ закупувача, за гдѣто му прави услуга съ доставката на билетитѣ обр. № 2, ще кажемъ, че и то е неоснователно.

Общината не е частно кредитно учреждение, или пъкъ нѣкоя банка, банкерска или комисионерска кантора, та непрѣмено трѣбва да *печели* отъ доставката на билетитѣ обр. № 2. Общината е едно обществено учреждение съ права прерогативни на официална властъ. Ако държавата, за да намали кражбитѣ и злоупотрѣбленията съ билетитѣ и добитѣка и за да има надъ тѣхъ единъ по добъръ контролъ, нарежда, че тия билети ще се продаватъ на закупувачитѣ чрѣзъ общинското управление, послѣдното е длъжно да купува такива билети и ги продава по сжщитѣ цѣни на закупвачитѣ, безъ никаква печалба, всѣ пакъ отъ гледището за спазване контрола нареденъ отъ държавата. Другото условие, което общинскитѣ управления трѣбва да иматъ въ подобни случаи е и това. Интизапа е приходъ на общината. Неговата експлоатация става чрѣзъ общ. управление и чрѣзъ закупвачъ. Въ послѣдния случай, значи закупувача работи за смѣтка на общината съ рискъ да спечели

или загуби известна сума. Следователно щомъ той работи за смѣтка на общината, не е длъженъ да плаща никакви такси за билетитѣ, които тя му доставлява, защото за да бжде изпълненъ точно чл. 135 отъ закона за полицията въ селскитѣ общини, трѣбва непрѣмно да се укаже въ поемнитѣ условия, че общината се задължава да доставлява на закуповача билети обр. № 2. А щомъ има такова задължение, такса неможе да се взема; толкова повече, че ако общината не достави билетитѣ, закуповача неможе да експлоатира дохода, защото нѣма отъ кждѣ той да си набави такива билети.

Относително въпроса, когато общината експлоатира самичка тоя доходъ, има ли право да взема такса върху издаденитѣ билети, ще потвърдимъ това съ мнѣнието си, защото въ случая тя ще ангажира свойтѣ работници съ повече работа, въ който случай или ще увѣличи тѣхното възнаграждение или пъкъ ще увѣличи числото на работницитѣ си и за да може да балансира своя бюджетъ трѣбва да събира такси и върху всѣки издаденъ билетъ № 2. Но, това може да стане само въ тия случаи и то направо отъ ступанитѣ. Отъ казаното до тукъ се вижда, че общинскитѣ управления трѣбва да събиратъ отъ закуповачитѣ на интезапа само по 4 л. за всѣка продадена тѣмъ връзка обр. № 2, но не и повече.

2. Разходи за смѣтка на частни лица и учреждения, съгласно чл. 50 п. п. 21, 22 и 23 отъ закона за селскитѣ общини, чл. 64 отъ закона за благоустройството и чл. чл. 90 и 193 отъ закоза за полицията въ селскитѣ общини).

По настоящия пунктъ отъ параграфъ 26 се прѣд-вижда кредитъ въ размѣръ на прѣдвидения приходъ въ съответствующия параграфъ по приходната часть на бюджета (§ 22 п. 2). Понеже назначението на този пунктъ е да посрѣща разходитѣ, които има да ставатъ за смѣтка на частни лица, размѣра на които неможе точно да се опрѣдѣли, най добръ е при гласуване на бюджета да се прѣдвижда въ тоя § по голѣмъ кредитъ. Кредита по тоя параграфъ не указва никакво влияние на бюджета. Той нито намалява, нито увѣличава дѣйствиелнитѣ общински срѣдства. Разходитѣ по този

пунктъ ставатъ само тогава, когато по § 22 п. 2 отъ приходната частъ на бюджета има постъпили приходи за смѣтка на частни лица. Ако по него параграфъ нѣма постъпила сума, разходъ за смѣтка на частни лица по никакъвъ начинъ не може да става. Сжщо така не може да се харчи по никакъвъ начинъ по този пунктъ повече отъ постъпилата по съответствующия приходенъ параграфъ. Желателно е това обстоятелство добрѣ да се запомни.

Разходите които могатъ да ставатъ и се отнискатъ къмъ този пунктъ сж впоследствие слѣдующитѣ случаи.

При разглеждане приходния параграфъ 22 п. 2. ний видехме, че лица натоварени съ извѣстни задължения по законъ или заповѣдь отъ кмета и ако не изпълнятъ тия си задължения освѣнъ гдѣто биватъ глобявани, но и взематъ се други хора да свършатъ задълженията на неподчинилитѣ се, за смѣтка на послѣднитѣ. Сумитѣ за надницитѣ на наетитѣ работници се събиратъ отъ неизпълнителитѣ на разпорежданията, чрезъ секр. бирницитѣ по принудителенъ редъ, ако доброволното имъ внесане въ общ. каса е отказано.

Разходите за смѣтка на частнитѣ лица ставатъ при неизпълнението на слѣднитѣ наредби:

При изпълнение закона за селскитѣ общини.

1) Когато кмета вземе мѣрки, съгласно съ дѣйствующитѣ закони и правилници, за подпирането или събарянето, за смѣтка на стопанитѣ, стари здания, които заплашватъ да се срутатъ, ако стопанитѣ имъ не направятъ това сами;

2) Когато кмета разпорежи за заграждането на кладенцитѣ, траищата и други такива опасни мѣста за жителитѣ и за добитка, и нѣкой отъ жителитѣ не изпълнятъ тия му разпореждания.

3) Когато кметътъ вземе мѣрки противъ наводненията, противъ епидемическитѣ болести по хората и по животнитѣ, съгласно съ законитѣ и наставленията по медицинската частъ, и нѣкой отъ жителитѣ не му даватъ съдѣйствие или откажатъ да изпълнятъ разпорежданията му;

При изпълнение на закона за благоустройството.

4) Отъ когото чл. 64 казва: «улицитѣ, площадитѣ и пазарищата се постилать и подържатъ отъ общинитѣ, а тротуаритѣ, безъ риголитѣ и бордюритѣ, се постилать частно отъ стопанитѣ по цѣлата учична дължина на дворищата имъ, съгласно съ отръдѣленъ отъ общината типъ за цѣла една улица.

«Ако слѣдъ формална покана, нѣкой стопанинъ не построи тротуара си въ дадения отъ общинското управление срокъ, това послѣдното трѣбва да го построи за смѣтка на тоя ступанинъ и да събере сумата по направения разходъ по начина за принудителното събиране на държавнитѣ данъци».

При изпълнението на закона за сел. полиция.

5) Когато кметътъ нареди състава за нощната стража и при нареждането на жителитѣ, неявившитѣ се глобяватъ до 6 лева и изпраца на мѣстото имъ друго лице, за тѣхна смѣтка;

6) При неизпълнение заповѣдта за почистване отъ гжсеници, какавиди и пр. дръвчетата, овощнитѣ градини и др. такива, кмета наема хора и извършва рзботата за смѣтка на неизпълнителитѣ разпорежданията;

7) Когато врѣдителнитѣ насѣкоми и растенията добиятъ голѣмъ размѣръ, окръжниятъ управитель, въ съгласие съ земледѣлческия инспекторъ а въ инзвѣнредни случай съ одобрънието на министра на Търговията и Земледѣлието, взема потрѣбнитѣ мѣрки за ограничание поврѣдитѣ и унищожение насѣкомитѣ.

Въ случай, че ступанитѣ не изпълнятъ въ срока заповѣдта, работитѣ се извършватъ, за тѣхна смѣтка, по разпореждане на окръжния управитель, и разноскитѣ се събиратъ принудително.

Въ всички тия случай неизпълнителитѣ на разпорежданията, освѣнъ гдѣто биватъ глобявани съ по б л., но и самитѣ работи се извършватъ на тѣхна смѣтка. За да може да се вземе сумата потрѣбна за извършване на работата отъ лицето отказало да стори това, необходима е заповѣдъ отъ кмета. Ето защо въ такива

случай, кмета като издаде заповѣдь за глобяване на подобенъ неизпълнителъ, въ сжщата заповѣдь указва, че работата ще се свърше за негова смѣтка отъ друго лице, на което опрѣдѣля дневното възнаграждение. По силата на тази заповѣдь секретарь бирника събира принудително отъ глобеното лице и глобата и разноските за свършване на работата.

На наетитѣ лица да свършватъ работитѣ на тия които сж отказали, се плаща дневна заплата споредъ случая, работата и условието което ще се уговори между тѣхъ и кмета.

Формалноститѣ по тия разходи сж слѣдующитѣ: платевна заповѣдь, прѣписъ отъ заповѣдта на кмета, за която по нагорѣ говоримъ и расписки отъ получателитѣ на сумитѣ.

Освѣнъ случайтѣ за които тукъ говоримъ, разходи за смѣтка на частни лица ставатъ още и при случайтѣ, когато изкатъ извършването на такива нѣкой учреждения. При последния случай формалноститѣ за извършване такива разходи сж сжщитѣ както и при първитѣ.

к. Непрѣдвидени.

§ 27

Непредвидени разноски (запазенъ фондъ)
(чл. 72 п. 15 и чл. 76).

Този параграфъ служи да побере въ себе си всички ония разходи, които по естеството и характера си немогатъ да се отнесатъ къмъ никой другъ параграфъ на бюджета. Сжщо така той служи едновременно и за кредитенъ параграфъ на всички други параграфи, изключая параграфитѣ за заплата. Подъ това се разбира, че когато прѣдъ бюджетното упражнение кредита по нѣкой параграфъ се яви недостатъченъ за цѣльта, за която е прѣдвиденъ, недостига се взема отъ параграфа за непрѣдвиденитѣ разноски, който изпълнява ролята и на параграфъ «Запазенъ фондъ», какъвто сжществува въ бюджета за градскитѣ общини. Това земане недостига отъ параграфа за непрѣдвиденитѣ разноски се казва «прѣнасяне на суми отъ единъ параграфъ къмъ други».

Прѣнасянето на суми отъ този къмъ кой да е другъ параграфъ, изключая ония за заплатитѣ, става само по рѣшението на общинския съвѣтъ. Такова рѣшение на съвѣта се счита за законо, само когато бжде удобрѣно отъ Окр. Управителъ. Усилването кредита на другитѣ параграфи, се счита за правилно и законо тогава, когато то е направено прѣди да се извърши разхода по параграфа, чийто усилване на кредита се изка. Ако по единъ параграфъ кредита е недостатъченъ за посрѣщане неговитѣ нужди и въпрѣки това разхода се извърши, а съ това и кредитъ му се прѣвиши извършената операция се счита за неправилна, макаръ и слѣдъ това сжщия параграфъ да е редовно усиленъ отъ параграфа за непрѣдвиденитѣ разноаки.

Неправелността въ случая се състои въ това: общинския кметъ, като распоредителъ по бюджета е ангажиралъ общината въ разходи, за които свободенъ по бюджета кредитъ нѣма и секретаръ бирника е извършилъ разходъ (изплатилъ платежна заповѣдь) по параграфъ, по който нѣма никакъвъ кредитъ, а това е противно на чл. 362 п. 6 на правилника за селскитѣ общини. Знае се, че оная операция се счита за редовна, която е станала при спазване на свичкитѣ закони формалности и за която сж сжществували условия и основания да стане. А щомъ кредита по единъ параграфъ се явява недостатъченъ да посрѣщне извѣстенъ разходъ, изплащането на платежната заповѣдь, ако стане, операцията е вече незаконна, защото не е имало условия и основания за изплащането ѝ. Такава операция, както казахме вече, остава нередовна за винжги, макаръ слѣдъ изплащането ѝ да има държано и удобрѣно рѣшение на общ. съвѣтъ. Нередовна се счита операцията още и тогава, когато тя е била изплатена слѣдъ датата на взетото вече рѣшение на общ. съвѣтъ, но прѣди получване отговора на окр. управителъ за удобрѣнието му. Слѣдователно, за да се счита една операция въ такава смисълъ за закона е правилна, разхода по параграфа, чийто кредитъ е недостатъченъ и който ще се усилва отъ тоя за непрѣдвиденитѣ разноски, трѣбва да се извърши чакъ тогава, когато се получи удобрѣнието

на рѣшението на общинския съвѣтъ взето за тая цѣль. Това е необходимо така да стане, защото увѣличение кредита по извѣстенъ параграфъ се счита за разрѣшено отъ деньтъ въ когото е полученъ отговора за одобреніето на рѣшението, или отъ изтичане единъ мѣсець отъ деньтъ на изпращане за одобрене на рѣшението, съгласно забѣлѣжка втора на чл. 44 отъ закона за селскитѣ общини. Тия двѣ условия обязательно трѣбва да се изпълнятъ, защото такива рѣшения, понеже сж въ тѣсна връзка съ бюджета винжди подлежатъ на одобрене. Тѣ не се пращатъ окръжному управителю *за свѣденіе а за одобрене.*

Отъ параграфа за «непрѣвиденитѣ разноси», не може да става увѣличение кредита по параграфитѣ за заплати. Това ограничение се налага отъ обстоятелството, че размѣра на одобренитѣ заплати не може по никой начинъ, прѣзъ течението на бюджетното упражненіе, да бжде измѣненъ. Сжщо така по никой начинъ не може да се прѣдвижда нова длѣжностъ слѣдъ одобреніето на бюджета.

Понеже мнозина наши абонати сж ни правили запитвания и изкали наставления по какъвъ начинъ да увѣличатъ размѣритѣ на угвърденитѣ въ бюджета заплати и може ли това да стане отъ параграфа за «непрѣвиденитѣ разноси», съобщаваме на тия наши абонати, както и на всички други, че подобни увеличенія не могатъ да станатъ въ никой случай и никога да не правятъ постѣпка въ подобна смисль, защото ще изпаднатъ въ очитѣ на тия, които разбиратъ нарѣдбитѣ, като хора, които не знаятъ свойтѣ длѣжности.

Когато училищния бюджетъ е слѣтъ съ общинския, параграфъ 13 на послѣдния може да се увѣличава отъ кредита на параграфа за непрѣвитенитѣ разноси, по всичкитѣ пунктове на училищния бюджетъ, изключая пункта за заплатитѣ на учителитѣ и училищнитѣ слуги. Въ рѣшението на общинския съвѣтъ, което винжди се държи съвмѣстно съ училищното настоятелство, трѣбва да се указва кредита на кой пунктъ отъ § 13 се увѣличава. — Обаче, когато училищния бюджетъ е отдѣ-

ленъ отъ общинския, увълечение на параграфъ 13 не може да стане, защото ще се измѣни цѣлия утвърденъ училищенъ бюджетъ, а това противорѣчи на чл. 250 отъ правилника за селскитѣ общини.

Всичкитѣ разходи, които ставатъ по настоящия параграфъ, защото поради естеството и характера си, немогатъ другадѣ да се отнесатъ, винъги ставатъ по рѣшение на общинския съвѣтъ. Това е така, защото този параграфъ като общъ и служи за непрѣдвидени цѣли при съставяне и удобрѣние бюджети, не е могло да се опрѣдѣли тогава кои разходи ще се отнесатъ къмъ него. А понеже всѣки разходъ трѣбва да се знае кждѣ да се отнесе и извърши, за непрѣдвиденитѣ разходи, общин. съвѣтъ разрѣшава записването имъ по този параграфъ съ особни рѣшения прѣзъ течението на бюджетното упражнение.

Прѣпоръчваме тия мѣрки за спазване отъ секр. бирницигѣ.

Съ пояснение параграфъ 27, се свършва глава I—редовни разходи, на общинския бюджетъ. Заедно съ това се привършва и втората годишнина на списанието ни. Въпрѣки нашето горѣщо желание да завършимъ наставленията по разходната частъ на бюджета прѣзъ една цѣла годишнина на списанието, неможахме да успѣемъ. Нашитѣ абонати видѣха, че въ всѣка книжка на списанието прѣзъ втората му годишнина, ний давахме най вече мѣсто на материала по изпълнение на общ. бюджетъ. Обаче, въпрѣки това пакъ не успѣхме да завършимъ цѣлата разходна частъ. Причината за това мислимъ, не бива да се вмѣнява въ нашъ грѣхъ. Празнотата отъ наставления по всички служби изпълнявани отъ селско общинскиѣ управления, ни наложи дългѣтъ да отдѣляме врѣме и страници отъ списанието и за тѣхъ. Съ това мислимъ, че ний повече услужихме на каузата на която служимъ, отъ колкото да сме направили нѣкаква грѣшка.

Слѣдующата частъ — глава II — извънредни разходи, която заема първостепенно значение въ бюджета, защото случайтѣ да се оперира тази частъ сж и рѣдки

и разнообразни, ще бжде разгледана въ всичкитѣ подробности прѣзъ третата годишнина на списанието.

Вѣрвайки, че нашитѣ абонати съ живъ интиресъ слѣдятъ развитието по изпълнението на бюджета, надѣемъ се, че тѣ неще изпуснатъ случая да иматъ и втората глава на бюджета развита, тѣй както и първата. А това ще стане само като се абонираатъ и за третата годишнина на списанието, която ще започне отъ 1 септемврий т. г.

Служебни.

Пждарщина.

Пждарщината е новъ приходъ за селскитѣ общини, въведенъ едва въ началото на 1906 година отъ когато за пръвъ пжть се приложи въ дѣйствиe закона за полицията въ селскитѣ общини, по отношение изплащане заплатитѣ на полскитѣ пазачи въ пари по общ. бюджетъ. Благодарение на лошото материално и финансово положение въ което се намиратъ нашитѣ сѣрѣмени селски общини, послѣднитѣ криво разбраха значението, а най главно назначението на пждарщината и започнаха изпользуването ѝ не за цѣлитѣ, за които само тя се налага, но и за покрива изобщо нуждитѣ на бюджета. Благодарение само на това обстоятелство въ много общини, бюджета се облѣгна изключително само върху този приходъ. Защото по една или друга причина общината не разполагайки съ други приходи, или пъкъ имайки такива, но не сигурни въ постѣпването и слѣдователно нѣма отъ кждѣ да се удовлетворятъ увѣличенитѣ бюджетни разходни пера, устрѣма на управляющитѣ общинитѣ бе обърнатъ само къмъ пждарщината. Много случай ний сме имали да обясняваме лично значението на пждарщината. И не безъ скръбъ винжги сме отбѣлѣзвали, че нашитѣ селски кметове, а даже и секр. бирници, не приятно сж посрѣщали съжденията ни, че пждарщината служи само за специални разходи. Винжги въ такива случай ний крайно поразени отъ своеобразнитѣ съждения на тия общински управници сме слушали въпроситѣ: «отъ кждѣ ще вземемъ приходъ да посрѣщнемъ нашитѣ заплати, другитѣ общински разходи, щомъ пждарщината неможе да покрива тия разходи и когато други приходи нѣма»? И отивайки по нататкъ въ тия си съждения, винжги у тѣхъ се е зараждала неприятността да ни слушатъ, да чуватъ нашитѣ мисли, само

за това, че тѣ не хармониратъ съ тѣхния възгледъ въ това отношение. Разбира се, че при такива обстоятелства и най вече, когато у едни общински служащи, респективно кмета и секретаръ бирника, е сложено убеждението, че щомъ пждарщината е дозволенъ общ. приходъ въ размѣръ до 25 ст. на декаръ, той може да се събира въ пълния си размѣръ безъ даже да има кредитъ за заплати на полскитѣ пазачи, съ тѣхъ неможе човѣкъ да се разбере почти по никой начинъ. Тѣ даже и да разбиратъ значението на този приходъ, не изкатъ да го приложатъ, а просто съ необяснима капризность вършатъ обратното само и само да постигнатъ врѣмената си цѣль, безъ обаче да мислятъ за послѣдствията. И нѣка го признаемъ на много мѣста тази заинатена капризность коства доста скъпо на много общ. кметове и секретаръ бирници. Безъ да мислимъ, че това ни прави удоволствие, ний ще посочимъ нѣколко конкретни случая, гдѣто населението трѣбваше да се разправя съ груба сила за да вразуми свойтѣ управници и да имъ покаже дѣйствителния начинъ на постъпване съ пждарщината.

Така. Въ бюджета на една община е утвърденъ приходъ отъ пждарщина 1500 лева, безъ обаче да има кредитъ за заплатитѣ на полскитѣ пазачи. И понеже земледѣлцитѣ немогатъ да оставятъ имотитѣ и посѣвитѣ си безъ пазачи, тѣ си назначаватъ такива въ натура. Назначението имъ съ заплата по бюджета не е било възможно защото, както казахме въ бюджета кредитъ нѣма. Не слѣдъ много врѣме, секретаръ бирника започналъ да събира утвърдената пждарщина. Населението негодува, протестира. То посочва на свойтѣ управници, че полскитѣ пазачи съ въ натура, че отъ пждарщина въ случая нѣма нужда и че ако тя се събере, слѣдва че за охраната на едни и сѣщи имоти, прѣзъ една и сѣща година ще се платятъ два данѣка, а това по силата на никой законъ не може да стане. Обаче, кмета и секретаръ бирникътъ не обръщатъ никакво внимание на тия толкова справѣдливи протести. Завѣжда се борба между народъ и власть. Борба опорита, съпроводена съ остри нападки и тежки обвинения, до гдѣто

най послѣ се свършва съ пълното поражение на общинското управление.

Въ друга община пакъ, сж прѣдвидени отъ прихода пждарщина 3200 лева, а заплатитѣ на полскитѣ пазачи едва достигатъ на 900 лева. Общинското управление почва да събира не 900 лева, а 3200 лева. Разликата отъ 2300 лева то не може да обясни защо ще събере и въ какво ще я употреби. Започва се пакъ борба между народъ и власть и резултата се получава всѣ пакъ, както въ първия случай.

Въ трета община прѣдвидено е отъ пждарщина 1500 лева и заплатитѣ на пол. пазачи възлизатъ тоже на 1500 л. Разликата е само тази, че въ параграфъ 17 на общ. бюджетъ е казано: «пждарщина споредъ числото на декаритѣ, до 25 на декаръ». На основание на послѣднитѣ думи, общ. съвѣтъ приема да се разхвърля пждарщината по 25 ст. на декаръ, върху 30,000 дакара. Значи отъ пждарщината общината ще получи 7500 л!..... Сума петъ пжти цо голѣма отъ колкото е прѣдвидена. Важното за насъ е обстоятелството което добихме отъ срѣщата си съ кмета и секретаръ бирника, които съ нищо не можахме да убѣдимъ, че несправѣдливо събиратъ тази сума. Щомъ става извѣстно това рѣшение на общ. съвѣтъ за населението, послѣдното се ожесточи до неимовѣрностъ и поизка запазване на свойтѣ интереси. Борбата се води въ най силни и голѣми разгари, догдѣто най послѣ общинскитѣ управници капитулираха въ всички линии.

Има още много други подобни случаи, обаче нѣма да ги цитираме, защото не е нашата цѣль.

За забѣлѣзване е печалния фактъ, усвоенъ отъ всички почти общ. управления, че пждарщината, спорѣдъ тѣхъ, може да послужи за приходъ върху когото се обляга цѣлия бюджетъ.

Единъ прѣсенъ случай на разправия, ни напомня фаталната грѣшка, въ която сж изпаднали нашитѣ кметове и секретаръ бирници. За да даде поголѣмо значение на думитѣ си, единъ кметъ ни каза, че пждарщината можела да се употреби за общитѣ нужди на бюджета, защото министерството на Вжпр. Работи било

разрѣшило редовнитѣ разходи да се покриватъ съ извънредни приходи. Обаче той забравя, че пждарщината не е извънреденъ приходъ и че именно съ послужването си съ прѣдметното рѣшение на министерството, той си противорѣчи. Защото министерството допуща да се употребяватъ извънреднитѣ приходи за редовни разходи, само когато редовнитѣ приходи (въ които влиза и пждарщината) утвърдени въ допустимитѣ отъ закона размѣри немогатъ да покриватъ редовнитѣ разходи. Вънъ отъ това, това тълкуване се прави въ тѣсна връзка съ учителскитѣ заплати. Значи, самото министерство изтъква, че размѣра на редовнитѣ приходи не може да се увѣличава, ако и да не сж достатѣчни тѣ за редовнитѣ разходи. Но, това е останало неразбрано за нашитѣ кметове и секр. бирници.

Въ книжка XIII год. I на списането, ний разглѣдахме сжщия този въпросъ — пждарщината, и додохме своето мнѣние по него. Обаче това не бѣ достатѣчно за мнозина наши абонати които ни отрупватъ съ дълги и прѣдълги запитвания по този приходъ.

Още тогава ний казахме, че пждарщината е специаленъ приходъ, че тя служи исклучително за покриване заплатата на полскитѣ пждари, общинскитѣ стражари, за облѣклото, въоръжението и снаряжението имъ. Употрѣблението на този приходъ за други бюджетни нужди не може и не бива да става. Сжщото това ще кажемъ и сега.

За да бждемъ обаче по добрѣ разбрани, ний ще се впуснемъ въ по обширното разглеждане на този приходъ и съ цѣльта за нѣговото въвеждане въ селскитѣ общини ще се помжчимъ да докажемъ правотата на свойтѣ възгледи.

До появата на закона за полицията въ селскитѣ общини полскитѣ пазачи се наплащаха въ натура отъ населѣнието. До тогава приходъ *пждарщина* нѣмаше и не се събираше. Съ изработване този законъ уреди се окончателно въпроса за охраната на полскитѣ имоти и се учреди за тая цѣль специаленъ институтъ, отговоренъ по закона, отъ общ. служащи — институтъ на селската полиция. Като органи на нея се поставиха

полскитѣ пждари и общинскитѣ стражари. Прѣдъ видѣ, че въ въвеждането на тия длѣжности и уреголирването заплатитѣ имѣ да се изплащатѣ по бюджета, създадохъ се за общинитѣ нови разходни нужди, за които трѣбватъ пари и за да се даде по голѣма възможность на общинитѣ полѣсно да приложатъ закона въ дѣйствиe по отношение назначението на полицейския персоналъ, законодателя нарежда и създава новъ приходъ въ сжщитѣ общини, — *пждарщина*.

Начолото на самата пждарщина и въвеждането ѝ като задължителенъ приходъ въ общинитѣ, е твърдѣ просто и лѣсно обяснимо. Никому не е неизвѣстно, че до появата на закона за селската полиция, полскитѣ имоти на земледѣлцитѣ се пазеха всѣ пакъ отъ пждари, назначавани направо отъ населението въ общи събрания по традиция. Знае се още и това, че тогава заплатитѣ на пждаритѣ не се изплащаха отъ бюджета, а направо отъ населението въ натура.

Сега, закона като урежда сжщия въпросъ, не измѣнява формата му въ нищо, а прави само извѣстни разширения и гаранция за редовното и наврѣмено изплащане заплатата на тия пждари. Така.

Назначението имѣ вмѣсто да става отъ населението, сега става отъ окр. управители и общ. съвѣти, и вмѣсто тѣ (пждаритѣ) да получаватъ заплатитѣ си въ натура и да я събиратъ отъ населението, изплащането имѣ сега става по бюджета; явно е още и това, че вмѣсто населението да плаща въ натура на пждаритѣ, то се задължава да плаща на общината пждарщина; понеже тя поема вече грижата за назначаване на тоя персоналъ. Излишно е мислимъ да посочваме на обстоятелството, че когато пждаритѣ получаваха заплатитѣ си въ натура, отъ населението не се събираше другъ данѣкъ за бюджетнитѣ нужди, освѣнъ ония които и днесъ сжществуватъ или сж наложени съ специални закони. Т. е. данѣга въ натура плащана отъ населението на пждаритѣ служеше само за заплатитѣ на послѣднитѣ, но не и за друга цѣль. Слѣдователно логическото заключение по въпроса е само едно: днешната пждарщина не е нищо друго освѣнъ натуралната данъ плащана отъ населението

на пждаритѣ до появата на закона за полицията въ селскитѣ общини. И щомъ тази дань по рано не е могла да бжде употрѣбвана за други бюджетни цѣли, безпоренъ е факта, че и пждарщината днесъ не може да служи за други цѣли, освѣнъ за заплатитѣ, облѣклото, въоръжението и снаряжението на пол. пждари и стражари.

Че това е така иде да ни убѣди още и чл. 10 отъ този законъ, който кизва: «Заплатитѣ на стражаритѣ и пждаритѣ, както и заплатитѣ на врѣменитѣ допълнителни пждари се прѣдвиждатъ задължително въ общинския бюджетъ и се изплащатъ редовно въ края на всѣки мѣсець. Сжщо въ бюджета на приходъ се прѣдвижда доходъ отъ общинския оборъ (капанъ), отъ глоби, налагани споредъ настоящия законъ, и отъ такса за пазене лозя, градини, гюлове, ливади и ниви въ размѣръ до 25 ст., по опрѣделение на общинския съвѣтъ. Съ такава такса се облагатъ и частнитѣ и общински гори, ако за тѣхъ, поради малкото имъ пространство, нѣма отдѣлни горски стражари и пазенето имъ е повѣрено на пждаритѣ».

Нѣщо повече. Отъ цитирания членъ се разбира твърдѣ ясно, че при опрѣделяне размѣра на пждарщината трѣбва да се иматъ прѣдъ видъ и приходитѣ отъ капанъ и глобитѣ налагани по тоя законъ. Така, ако заплатата на стражаритѣ и пждаритѣ е утвърдена на 2000 лева и сжщеврѣмено отъ капанъ — приходъ сж утвърдени 200 лева, а отъ глоби 300 — всичко 500 л., пждарщината трѣбва да се наложи 1500 лева, а не 2000 лева. Това е най правилното, защото така изисква чл. 10 отъ закона.

Ето това сж основанията, които до тукъ изтъкнахме, върху които базираме заключенията си, че пждарщината, като приходъ не може да покрива други бюджетни нужди, освѣно ония за стражаритѣ и пждаритѣ. И намъ е желателно щото г. г. общ. кметове и секр. бирницитѣ правилно да схванатъ тенденцията на този приходъ, а не да се силятъ и служатъ съ обстоятелството, че останалитѣ нужди на бюджета, включително тѣхнитѣ заплати, нѣмало отъ кждѣ да се покриватъ и че тѣхното покриватъ

трѣбва да стане отъ пждарщината. Защото за другитѣ нужди самитѣ кметове и секретарь бирници трѣбва да дирятъ и изнамѣрятъ приходи, безъ да се докосватъ до обрѣмѣняване на данькоплатеца. Не бива такива общ. управници да мислятъ, че тѣхнитѣ заключения сж прави, защото далечъ не е така. Доста е да се помисли, че до прѣди въвеждането на пждарщината, тия нужди сж съществували и че тогава тѣхното покриване не е ставало въ никой случай съ пждарщина, — за да се разбере фалшътъ на тѣхната неправдоподобна мисль. Защото пждарщината се плаща отъ населението само за нуждитѣ по охраната на неговитѣ полски имоти, но не за друга цѣль. Ако тя се употрѣби за други нужди значи, че отъ населението се взема за една и сжща цѣль два данѣка. Защото съ положението да се събира отъ населението общински врѣхнини и разни други такси законодателя е разрѣшилъ въпроса за тия други нужди, покриването на които ще става отъ рѣченитѣ врѣхнини и такси. Така, че ако и пждарщината се употрѣбляваше за други назначения, не е мжчно да се разбере кактвъ ще бжде печалния резултатъ — слѣдъ двѣ години, населението ще продаде всичкитѣ си имущества за изплащане само тегобитѣ на общината.

Казаното до тукъ по значението и назначението на пждарщината, мислимъ е достатъчно за да бждемъ разбрани. Остава ни да разгледаме другитѣ повдигнати въпроси по сжщия приходъ.

Съ отговоритѣ, които сме давали на мнозина, че пждарщината служи само за изплащане заплатитѣ на пол. стражари и пждари, тѣхното обѣкло и пр., не сж могли да разбератъ мнозина тия ни отговори правилно и ни пишагъ: «ако пждарщината е събрана, отъ нея неможели да се изплащатъ и другитѣ нужди на общината и ако може, нѣма ли да противорѣчи това на вашето разбиране, че тоя приходъ не може да покрива други бюджетни нужди, освѣнъ ония за стражаритѣ и пждаритѣ».

Върху този въпросъ ще се спрѣмъ тоже по обширно, защото виждаме, че и той неправилно се схваща.

Съ казаното отъ насъ, че пждарщината не може да покрива други бюджетни нужди, освѣнъ ония за стражаритѣ и пждаритѣ, трѣбва да се разбира само това: че този приходъ като специаленъ и отрѣденъ за строго опрѣдѣлена цѣль — за заплата на стражаритѣ и пждаритѣ, *не може да бѣде събиранъ отъ населението въ по голѣмъ размѣръ отъ оня, на когото възлизатъ утвърденитѣ кредити въ бюджета за заплата, облѣкло, взоръжение и снаряжение на стражаритѣ и пждаритѣ.* Т. е. ако тия кредити сж утвърдени на 1500 лева, не може да се събере пждарщината въ повече отъ 1500 лева, ако и да е утвърдено въ бюджета за постъпване отъ пждарщината 2000 или повече лева. Това е което изкаме да изтъкнемъ и да кажемъ съ думитѣ, че пждарщината не служи за други цѣли, освѣнъ за своето назначение.

Обаче, съ това ний не правимъ никакво различие между тоя и другитѣ приходи, за да го игнорираме като приходъ на общината. Никждѣ ний не сме казали, че този приходъ (пждарщината) не е редовенъ приходъ на общината и че последнята не бива да си служи съ него. Между пждарщината и другитѣ приходи, по отношение на постъпването имъ въ общинската каса, ний не правимъ никакво различие. Напротивъ ний го третираме като приходъ на общо основание и слѣдователно, съ него отчетника може да се разпорежда тоже на общо основание.

Да се мисли, че щомъ постъпи пждарщината въ общ. каса тя трѣбва да се тури въ отдѣлна торбичка и отъ нея да се изплаща само заплата на стражаритѣ и пждаритѣ, а другитѣ служащи да стоятъ безъ заплата, защото не сж постъпили други приходи, е много погрѣшна мисль. Въ употреблението на редовно събраната пждарщина не трѣбва да се допушатъ дѣления. Станели това, стражаритѣ и пждаритѣ се фаворизирватъ прѣдъ другитѣ служащи, а именно това не бива да става, защото и чл. 334 на правилника за селскитѣ общини казва, че заплатитѣ на всичкитѣ служащи се изплащатъ по една вѣдомость въ края на всѣки мѣсець. Отъ това се вади заключението, че щомъ пждарщината бѣде

събрана (доста събирането ѝ да стане споредъ дружа на закона, както казахме по горѣ), тя може да се употрѣби за посрѣщане (покриване) всички други нужди на общината.

За да бждемъ по ясно разбрани, ще си послужимъ съ примѣръ. Да прѣдположимъ, че кредита за заплати, облѣкло и пр. на стражаритѣ и пждаритѣ въ една община е увѣрденъ на 2000 лева. Слѣдователно общ. секретарь бирникъ ще събере отъ населението за пждарщина точно 2000 лева. Да допустнемъ още, че секр. бирника е събралъ тази сума още прѣзъ януарий мѣсець. Отъ тѣй събраната сума, не бива да се мисли, че ще се изплаща само заплатата на стражаритѣ и пждаритѣ. Напротивъ, съ нея секр. бирника посрѣща всички нужди на общината. той изплаща за януарий, февруарий и т. н., до когато сумата е достатѣчна да посрѣща разходитѣ, заплатитѣ на всички служащи, безъ да гледа на обстоятелството, че въ касата му има постъпления само отъ пждарщината. Съ този начинъ на дѣйствиe не се прави никакво нарушение. Сжщо така неможе да се мисли, че стражаритѣ и пждаритѣ ще останатъ за слѣдующитѣ 9—10 мѣсеца безъ заплата, защото прѣзъ това врѣме ще имъ се изплаща отъ другитѣ приходи които постъпватъ по бюджета, тѣй както е изплатена заплатата на служащитѣ прѣзъ първитѣ 2—3 мѣсеца на годината. И обратното, ако общината разполага съ достатѣчни приходи за изплащане заплатитѣ на служащитѣ, включително и стражаритѣ и пждаритѣ прѣзъ първитѣ мѣсеци на годината, тѣ ще се изплатятъ безъ да се гледа на това, че пждарщината не е още събрана.

Да се мисли противното, както казахме по горѣ, е неправилно. Стражаритѣ и пждаритѣ сж служащи на общината и тѣ се третиратъ на общо основание, както и всички други общински служащи. Сжщо така и пждарщината е редовенъ приходъ на бюджета и съ него се постъпва по сжщия начинъ както и съ всички други редовни приходи.

Слѣдователно дѣлене на пждарщината, слѣдъ като постъпи въ общ. каса, отъ другитѣ приходи на бюджета, не може да става. Тя се израсходва за общитѣ нужди

на бюджета, безъ да се нарушава принципа за нейната специална цѣль. Специалната цѣль на пждарщината се състои въ размѣра на нейното постъпване. И щомъ отъ нея постъпва такава сума, каквато е достатъчна да покрие разхода за заплатитѣ и др. нужди на стражаритѣ и пждаритѣ, цѣльта на законодателя се постига.

Отъ това слѣдва да се разбира още и факта, че заплатитѣ на стражаритѣ и пждаритѣ не се изплащатъ по отдѣлни трѣбователни вѣдомости, както мнозина мислятъ и сж правила, а общо въ една вѣдомость за всички общински служащи.

Ето защо трѣбва да се разпрѣсне заблуждението у мнозина, че има противорѣчия между казаното отъ насъ по събирането и употрѣблението на пждарщината.

Всѣ пакъ отъ мнозина сме бивали запитвани, какъ да постъпятъ по събиране пждарщината и щомъ ще се събира тя въ размѣръ, на какъвто достига кредита за заплатитѣ на стражаритѣ и пждаритѣ, нѣма ли да бждатъ отговорни за несъбраната разлика отъ размѣра на утвърдената въ бюджета сума?

На този въпросъ ще отговоримъ, че отчетниците немогтъ да бждатъ отговорни за непостъпване на суми не констатирани съ рѣшение на общ. съвѣтъ.

Така. Въ бюджета могтъ да бждатъ утвърдени за постъпване отъ пждарщина 3000 лева. Ако отъ тази сума постъпятъ само 1000 лева, защото на такава сума възлизатъ разходите за издържането на стражаритѣ и пждаритѣ и общинския съвѣтъ констатирва съ рѣшение, че само 1000 лева трѣбва да се събератъ, секретарь бирника неможе да отговаря за остатъка 2000 лева, за гдѣто не го е събралъ.

Отговорността за не събрани суми, се простира върху отчетника само въ случаитѣ, когато той не е събралъ приходъ константиранъ отъ съвѣта съ рѣшение. И за пждарщина, секр. бирника е отговоренъ ако не събере сумата 1000 лева, както е даления случай. Отговорность върху отчетника може да има въ други случай, когато той не събира прихода, безъ да има рѣшение отъ съвѣта въ такава смисълъ. Така. Ако е утвърдено за постъпване отъ пждарщина 1000 лева и толкова

трѣбва да се събератъ, но общинския съвѣтъ не иска да се събира пждарщина, безъ обаче да държи рѣшение за не събиране пждарщината, въ такъвъ случай секретарь бирника остава отговоренъ за сумата.

Понеже въ много мѣста има такива общ. съвѣти, които не искатъ събиране на пждарщината, нито пъкъ искатъ да държатъ за това нужно рѣшение, за да се избѣгнатъ отговорноститѣ въ случая секр. бирницитѣ могатъ да събиратъ пждарщината и безъ рѣшение на съвѣта, но винжги размѣра на събираемата сума трѣбва да бжде толкова, колкото е кредита за заплатитѣ на стражаритѣ и пждаритѣ, тѣхното облѣкло, въоръжение и снаряжение, макаръ въ бюджета да е утвърдена за постъпване отъ пждарщина много по голѣма сума отъ тоя кредитъ. Страхътъ за отговорность, въ случайтѣ които разбиратъ нѣкой секр. бирници е неоснователенъ и тази имъ идея трѣбва да се изостави. Отговорность има тогава, само въ ония случай, които указахме по горѣ.

Съ разгледаната до тукъ обща материя по въпроса за пждарщината, ний мислимъ че дадохме достатъчни ясни освѣтления и надѣемъ се, че тѣ ще бждатъ правилно схванати отъ всички абонати, за да нѣма нужда отъ дълги и широки запитвания и отговори.

Белетристика.

Зла урисоница.

Разказъ отъ *Върбева*.

Великъ-день. Зората още не бѣше се задала, когато се разнесе изъ градътъ на тежки вълни екътъ на камбаната и се слѣ съ гърмежитѣ на пушкитѣ. «Христосъ възкреси измертвихъ» възвѣсти свѣщеника на наложнитѣ граждани и гражданки, които бѣха напълнили единствената църква въ градътъ; «Христосъ възкресе», повториха мислено въ себе си съ стотини църковници и тѣхнитѣ сърца се изпълниха съ една необяснима за самитѣ тѣхъ вжтрѣшна радостъ.

— Доживѣхме и тая година, да посрѣщнемъ тоя Божи день, проговори отъ своя тронъ хаджи Станко съ тихъ гласъ на своя съседъ, дѣдо Трифонъ, който стоеше правъ до него и си бѣше втренчилъ погледътъ въ пламакътъ на свѣщницата, що държеше въ костеливата си ржка.

Дѣдо Трифонъ не отговори нищо на съседа си; той го нечу — до толкова бѣше вдаденъ въ тежки мисли, които тровѣха старческото му сърдце. Слѣдъ малко, една дълбока въздишка се изтръгна изъ гърдитѣ му и двѣ сълзи, като два бисера, заблѣстѣха подъ клѣпачитѣ на очитѣ му.

Да, тѣ бѣха горчиви сълзи, сълзи изкарани изъ старческитѣ му очи отъ голѣма мъка и тежки възпоминания.

Прѣзъ неговата поблѣла глава съ една чудна бързина се наниза дългия редъ радостни и нещастни, повечето нещастни, отъ колкото радостни събития въ живота му. Кой знае, може би тържествеността на обрядътъ, значението на самото «възкресение Христово», това знание за подновението на изпадналото въ мракъ човѣчество..... Всичко това, казвамъ да е умилито старческото сърдце на дѣда Трифона и ето защо прѣдъ него се изправи миналото на живота му..... А може би, други нови болки, нови тѣги да сж причина за това му душевно настроение въ тоя тържественъ за всѣки християнинъ день..... Като въ мъгла пробулено му се прѣдстави селцето въ единъ далеченъ кжтъ на балкана, нѣгдѣ кждѣ Родопитѣ, въ което той бѣше видѣлъ за пръвъ пжтъ тоя Божий свѣтъ..... Невинно си играеше той по ризица изъ пепельта на селскитѣ улици съ свойтѣ връстници или запушваше море на малката баричка, която въ своята дълбока матка, линеше поблѣнкитѣ, но която въ пролѣтно или дъждовно врѣме прииждаше и съ рѣвъ вле-

чеше всичко, що се изпречеше напръдъ ѝ, и на която той малко бѣше останало да стане жертва. Много палавъ бѣше той и като всѣко дѣте на природата, си разтѣше свободно и безстрашно; той не виждаше за себе си страхъ тамъ, гдѣто други по изнѣжно отхранени дѣца не биха посмѣяли и да се приближатъ, Лѣтно врѣме бѣше. Слѣдъ силенъ дъждъ селската бара се бѣше обърнала на чудовищенъ порой, който влечеше голѣми молози и цѣли дървета, а той четиригодишно дѣто, сѣдѣше на брѣга ѝ заедно съ нѣколко свой другари и съ спуснати нозѣ въ мжтната и пѣнлива вода се мжчеше да лови близо протекающитѣ клонове или буренаци, когато изведнажъ се обрутва подмития подъ него брѣгъ и моментално той се намѣри въ мжтнитѣ вълни на пороя..... Благодарение на селския говедаръ, който се бѣше случилъ на близо, той биде отгърванъ отъ явната погибель. Тоя епизодъ изъ дѣтинския му животъ бѣше се врѣзалъ дълбоко въ памяттята му.

Скоро слѣдъ тая случка родителитѣ му, заедно съ много други съселяни, напуснаха селото; той не знаеше защо, помнѣше само това, че много дни и нощи тѣ ношуваха надъ открито небе изъ балканитѣ и най послѣ се намѣриха въ единъ голѣмъ градъ, съ голѣми високи и хубави кжщя, които никакъ не приличаха на тѣхнитѣ селски колиби. Тамъ тѣ спѣха по дворищата и по улицитѣ. Спомнящи си той сухото лице на майка си, една висока жена, която все плачеше и го милваше по главата; отъ когато бѣха влѣзли въ градътъ, татко му се бѣше изгубилъ. Той имаше и други голѣми братя и сестри, но колко бѣха — не помни. Една нощъ, той се пробуди отъ голѣмия пискъ и плачъ на майка си и на сестритѣ си, и що да види: татко му се бѣше завърналъ съ привързана глава и ржка и цѣлъ облѣнъ въ кърви..... Космитѣ му настрѣхнали. А въ градътъ се бѣше дигналъ голѣмъ шумъ, викове и бѣгания по улицитѣ; нѣгдѣ далече се чуеха гърмежи отъ пушки. А когато се показа зората, глъчката се усили и гърмежитѣ отъ пушки се зачуха вече близо до градътъ. Той не можеше тогава да си обясни, каква е тая оледия, защо родителитѣ му бѣха напуснали селото си и отишли въ градътъ; той не знаеше какво нѣщо е размирно врѣме въ ония минали, мрачни врѣмена на нашето робство. Отъ улицата тѣ влезоха въ близката кжща, гдѣто се настаниха въ една малка стаичка: до като ги пустнатъ въ тая кжща, майка му дълго врѣме тропа на вратата и съ сълзи се моли.

Току що бѣха се настанили подъ подслонъ, въ градътъ изново се размърда всичко; небето се зачерви като съ кръвъ облѣно. «Огънь», ревноха отъ всички страни, а гърмежитѣ отъ пушки заечеха изъ улицитѣ. Страхътъ обзве всички. Съсѣдната кжща пламна въ огънь. Всички се спуснаха да бѣгатъ прѣзъ малкитѣ порти отъ една кжща въ друга. Най послѣ влѣзоха въ една тѣсна уличка. Въ тая бѣготия той се изгуби изъ навалищата. По едно врѣме съзрѣ само майка си, спусна се къмъ нея

съ плачъ, но въ тоя моментъ отъ горний край на улицата се зададоха едно отдѣление конници, вържжени отъ главата до пѣтитъ и съ рѣвъ се спуснаха къмъ бѣгающитѣ. Той се слиса тогава; само тая сѣйна му е останала въ главата: край тѣхъ протърча единъ коникъ съ голѣмъ пожъ въ ржка, който въртѣше на двѣ страни, притѣпка майка му, а нему притѣмнѣ на очитѣ и не видѣ вече какво стана. Той падна въ несвѣсть.

Когато се свѣсти, той видѣ една стара бабичка надъ себе си, облѣчена въ черно. Лежа той дълго врѣме боленъ и все тая бабичка му прислужваше, милваше го по руситѣ косми и съ сълзи на очи проговорваше думитѣ: «клѣто чедо» и полюлѣваше глава. Той оздраве, поправи се, привикна къмъ бабичката и почна да я зове, «мамо». А тя го обичаше горката, като свое чедо. При нея той живѣ много, по отрасна и стана момче 8—9 годишно.

Слѣдъ това тая бабичка го заведе въ единъ мѣнастиръ, два дни пжтъ вървѣха до като стигнатъ, гдѣто той не остана дълго врѣме и пакъ тая бабичка го заведи въ другъ единъ далеченъ градъ край Дунавъ, гдѣто го остави при брата си. Тоя послѣдния бѣше жененъ, но нѣмашѣ дѣца. Тѣ го взеха за свое хранениче, осиновиха го, дадоха го на учение, гдѣто той цѣли четири години ходи на «школото» въ което старъ единъ «даскалъ» ги учеше да четатъ. Горѣ, долѣ, той се понаучи да чете и да писва. Тамъ той бѣше забравилъ за своето село, за родителитѣ си, за всичко минало, което бѣше прѣкаралъ въ дѣтинството си, защото новия му татко го обичаше като сжщо свое чедо и задоволяваше всичкитѣ му дѣтински капризи.

Но злата урисница се подигра съ щастieto на това сирото дѣте. То не трѣбваше да се радва на единъ по-безгриженъ животъ въ юношеството си, както не се радва и въ дѣтинството си. Неволя бѣше отредена за него и трѣбваше да загинатъ всички, които поискатъ да го ощастливатъ.

Хаджи Лазаръ, тѣй се казваше тоя добъръ човѣкъ, който бѣше осиновилъ малкото сираче, бѣше младъ, едвамъ трийсетъ годишенъ, а съпругата му още по млада и отъ богатъ родъ. Той се занимаваше съ търговия и работата му вървѣше доорѣ: земене даване имаше съ Брагла и Галацъ. Обикналъ бѣше малкия Трифонча отъ все сърдце и си смѣташе да го проводи въ другъ градъ, въ по горно училище да свърши, та да може изпослѣ да поеме всичката му търговия, което той направи, като го изпрати въ Бѣлградъ, при свой познати търговци. Но не се мина и година врѣме, а малкия Трифончо биде принуденъ да се възвърне, защото Хаджи Лазаръ се бѣше простилъ съ тоя свѣтъ: зли хора му бѣха изпили кръвта съ користна цѣль. А на годината слѣдъ смъртта на Хаджи Лазара, булката Лазарица се омжжи за другъ, който не погледна съ добро око на храненика. Послѣдния пакъ остана на срѣдъ пжтя и се принуди да отиде при единъ господаръ като слуга и да изучава занаятъ — абаджилъкъ

Малкия Трифонъ съ присърдце шеташе на господаря си, залягаше да изучи занаята и въ 7—8 години стана калфа, а слѣдъ двѣ години калфуване господарътъ му го направи съдружникъ. Сега вече той беше самъ господаръ на себе си, залови се яката на работа и въ едно кѣсо врѣме можа да спечели доста парици. А господарътъ му бѣше много добъръ и правъ човѣкъ, а такъвъ си бѣше и Трифонъ и тѣ двамата неможеха вече да се раздѣлятъ.

Единъ день господарътъ му го поканва на гости у дома си и отъ дума на дума, най послѣ го поканва да му стане зеть, като се ожени за дъщеря му. Па и Трифонъ все си имаше на очи хубавата Кръстинка, дъщерята на съдружника си. Не единъ пжтъ той се е зачервявалъ, като варенъ ракъ, когато погледътъ му се срѣцнеше съ оня на Кръстинка, а и самата тя горѣше подиръ него: обичаха се и двамата въ себе си, безъ да си изказватъ чувствата единъ другиму.

Най послѣ годежтъ стана, годежъ голѣмъ, на който бѣха поканени много хора. А слѣдъ малко и свадбата се започна. Градътъ не бѣше запомнѣлъ такава свадба и такова веселие: ѣдене, пиене, свирни, игри, се продължаваха цѣла недѣля. И тѣй той, клѣто свраче, се задоми, заживѣ единъ щастливъ животъ съ младата си съпруга, която той неизказано обичаше. Па и търговията му напръдваше. Въ едно кѣсо врѣме той направи голѣмъ капиталъ, па и имотътъ на съдружникътъ му, негова честь, щѣше да остане на него, тѣй като тѣ имаха едничко чедо, неговата не нагледна Кръстинка.

Цѣли три годинки прѣкараха тѣ щастливъ животъ, но едно само ги гризише вътрѣшно: Богъ не имъ даваше чедо. Кой знае, тѣй трѣбвало да е отрѣдено отъ него, щото нигдѣ да не има пълно щастие. Слѣдъ това въ градътъ почна да върлува холера. Прѣзъ цѣлото лѣто тя покоси сума хорица, а въ това число родителитъ на Кръстинка. А тѣхъ, двамата, запази ги Господъ, оцѣлѣха невредими да оплакватъ починалитъ.....

На четвъртата година даде Господъ да се изпълни тѣхното сърдечно желание: роди имъ се синъ. Ехъ че радость ми бѣше тогава за двамата..... Тѣ забравиха смъртъта на старитѣ, забравиха всички нещастия и всичкото имъ внимание бѣше на малкото, което тѣ кръстиха на името на Кръстинкина баща, Стоенчо. Отъ прѣголѣма благодарностъ прѣдъ Бога, засмѣни до уши, Трифонъ поржча двѣ икони за църквата, подари петъ хиляди гроша за училището и направи една чешма всрѣдъ чаршията. Тѣхната радость нѣмаше край. Кръстинка не отдѣляше отъ себе си малкия Стоянча, а Трифонъ не се свѣрташе на дюкенътъ си и по десетъ пжти прѣзъ деня си ходеше у дома да го гледа какво прази. «Блазе на тия млади», казваха богатитѣ и тия, на които сѣмейния животъ има нѣкой затъмнѣлъ кжтъ- «блазе на това чедо», казваха сиромаситѣ, които Господъ бѣше ги наспорилъ съ цѣлъ таборъ дѣца, но съ празни хамбари.....

А малкия Стоенчо си разтѣше здравѣ и читавѣ, забиколень отъ задоволство и весело се охилваше на татка си и на майка си, които никакъ не го сненаха отъ ржцѣ и не оставаха прашецъ да падне отгорѣ му. Ето вече приближава да напълни годинка, той хвана да прѣстѣпва, държейки се о стената, хвана да си кърши езикътъ..... Пакъ колко сладко приказваше, колко сладко си гугукаше! Всѣка негова думица падаше като балзамъ въ сърдцата на щасливитѣ му родители.....

Да, тоя периодъ отъ животътъ на щастливата двойка бѣше най веселия, най задоволния; въ него свѣтътъ имъ изглеждаше като земенъ рай. Па що повече можеха да желаятъ тѣ? Тѣ се обичаха и бѣха съгласни въ всичко, иматъ голѣмъ, синъ като ангелъ; за тѣхъ не оставаше вече нищо друго, освѣнъ да молятъ Бога за здравие и да се наслаждаватъ отъ задоволството, което рогѣтъ на избобилието бѣше изсипалъ въ тѣхного огнище.

Изминаха се двѣ години. Малкия Стоянчо бѣше вече поотрасналъ и неговия сладкъ разговоръ пълнѣше сърдцата на родителитѣ му. Па какви хубави дръшки му шиеха, какъ чисто го държеха — да ти е драго да го гледашъ!

— Кръстинке, кажеше бачо Трифонъ на своята възлюбена половина, — намъ ни дари Богъ съ такова умно и кротко чедо, каквото нѣма у никого.

— Нашия Стоенчо е ангелче, Трифоне, кажеше майката, като гладеше малкия Стоенчо по русата косица и го цѣлуваше по челцето.

Разговора се прѣкъсваше за време и се замѣняваше съ милвания прѣгръщания о «ненагледния» Стоенча.

— Кръстинке, подемаше пакъ разговора бачо Трифонъ, — азъ съмъ намислилъ да не оставямъ Стоянча да стане търговецъ или занаятчия, та като мене да си вади очитѣ денѣ и ноцѣ съ работа. Азъ мисля, като порастне, да го дадемъ на учение та като се изучи; да го направимъ или даскалъ или докторъ, или пѣкъ владика. Ти какъ мислишъ?

— Тамъ вече тебъ ти по стига умътъ. Е зеръ, не е да нѣмаме имотъ за да не можемъ го изучи, та ще го оставяме да става занаятчия..... Не виждаме ли че днесъ ученитѣ хора и докторитѣ живѣятъ по рахатъ.

— Тѣй, тѣй Кръстинке, подхвана възхитенъ бачо Трифонъ съ по голѣмъ азартъ отъ идеята си, — не искамъ азъ да го права занаятчия. Нѣка да стане той ученъ чловѣкъ; парѣ далъ Господъ, ще го провода въ Русията, въ Нѣмско, чакъ въ Францията ще го провода..... Нѣка на бащина си грѣбъ да рахатува. Учението, зере е хубаво нѣщо. Богъ да го прости Хаджи Лазара, чуждо дѣте му бѣхъ и пакъ ме бѣше проводилъ дори въ Бѣлградъ да ходя на школото, но умрѣ горкия и не можа да си изпълни желанието..... Нека само Господъ да ми даде животъ и здраве, та азъ мило и драго ще прижалѣя за Стоенча....

Бачо Трифонъ отъ сърдце желяеше да направи своето едничко чедо ученъ челоуѣкъ. Той се надѣваше на имота си и мислѣше, че съ пари всичко става. Тѣй мислеше и неговата добра стопанка. А Стоенчо продължаваше да си расте въ пълно доволство. Родителитѣ му всячески се стараяха да му угождаватъ и на най малкитѣ му прищѣвки.

Ето той е вече на шестъ години.

Мина се голѣма Богородица и училищата се вече отвориша. Цѣла нощъ, срѣщу понедеѣлникъ булка Трифоница не спа: закла кокошка и я хвърли въ пеща да се пече; замѣси прѣсна пита и я зарови въ нажежения пепель; изми най голѣмото стѣкло, напълни го отъ старото черно вино; още щомъ се зора зададе проводи слугата на дозе да напълни една кошница отъ най хубавото грозде. Съ нея заедно шеташе и бачо Трифонъ. Когато се зазори, вече всичко бѣше готово: кокошката опечена, питата изтъргана и завита въ чистъ, съ копринени кивари, пешкиръ и всичко това, турено на една синия, се даде въ ржѣтѣ на слугата, а тѣй също и кокошката съ гроздето, и стѣклото съ виното. А Стоенчо бѣше примененъ съ най новитѣ дрѣшки, сресанъ добрѣ и чакаше кога ще го заведатъ. Такъвъ бѣше обичайтъ въ онова врѣме: когато се заведѣше ученикътъ за првъ пѣтъ на училището, трѣбваше да се занесе на учителя подаръкъ.

Съ плачъ, съ радости: сълзи булката Трифоница испроводи възлюбленото си едничко чедо на училището. Бачо Трифонъ го хвана за ржка и го поведе; слугата чакаше до пѣтната врата натоваренъ съ подарѣка.

Даскалъ Цони, едно врѣме калугеръ въ Рилския мѣмастиръ, а послѣ се повърна въ мирския животъ, посрѣщна съ весело лице новия ученикъ, помилва го, потупка го по рамото и го отведи на чиноветѣ.

— Даскале, каза бачо Трифонъ на излизане, — на твойтѣ ржѣ прѣдавамъ моя Стоенча..... Както азъ го паза като двѣтѣ си очи, тѣй и ти да го пазишъ: да не си посмѣлъ да вдигнешъ ржка върху него, гледай да го узучишъ добрѣ, та азъ ще си направя челоуѣщпната, ще ти се отстоя.....

Той се върна у дома, а жена му го посрѣщна на пѣтната врата:

— Не зная какво, Трифоне, не ми се влиза въ кѣщи, като че е кѣщата пуста умѣтъ ми е все подиръ дѣтето.....

— Мене не питашъ, отговори сърдоболния бача — колко пѣти съмъ се изврѣщаль по пѣтя да погледвамъ къмъ училището....

— Хемъ поржчалъ на даскала да го не бие?

— Какъ не ще съмъ му поржчалъ! Та може ли да ми излѣзе това отъ умѣтъ?

— Ами не му ли каза, че той до днешния день незнае какво нѣщо е бой?

— Само туй забравихъ. Ще го видя днесъ пакъ и ще му кажа.

Бачо Трифонъ отиди на дюкяна си. Булката Трифоница ужъ се залови да мета изъ кжщи, но умътъ и бѣше все въ училището; работата не и спорѣше. До като не стане пладниъ, тя отива до двайсетъ пжти да погледва отъ пжтната врата, да ли не си идва Стоенчо. Най послѣ тя запрати всичката си работа и се изправи на пжтната врата да чака.

А бачо Трифонъ?

Па може ли и него да го сдържи на дюкения. Не по малко пжти и той отива до училището да наднича прѣзъ крайцеца на прозореца и да види, какво ли прави негова Стоенчо. На послѣдкъ и той не може да се стърпи, напусна дюкяна и започна да се разхожда изъ училищния дворъ.

Слава Богу, най послѣ пуснаха ученицитѣ. Бачо Трифонъ причака сина си дори до училищната врата, хвана го засмѣнъ до уши и го поведе къмъ дома си. Но булката Трифоница не можа да го дочака на пжтната врата; тя се бѣше облѣкла и отиваше къмъ дюкяна, за да проводи мжжа си да доведе Стоянчо.

Като ги съгледа, че тѣ идатъ двамата, тя се затече да ги посрѣщне. Тя го цѣлува, прѣгрѣща и най послѣ го понесе на ржцѣ.

Сжщото се повтори на втория, на третия день; тѣй продължаваха нѣколко дни наредъ, до като привикнатъ.

Настана зимата — люта, снѣговита. Стоенчо легна болниъ отъ сипаница. Не е за описване тревожението и тжгата, която тая му болѣсть причини на сърдоболнитѣ родители.

Тѣ и двамата не се отдѣлиха отъ леглото на болното; за себе си бѣха прѣстанали да мислятъ, а всичката имъ мисль бѣше за него. А Стоенчо отъ день на день ставаше все по злѣ и по злѣ, и единствения докторъ, който се намираше въ градътъ, не можеше да му помогне. Дѣтето падна въ несвѣсть; цѣла недѣля то пролежа и прѣзъ това врѣме цѣли порои сълзи се пролѣха отъ неговитѣ вече свѣсмъ отчаяни родители.

Бачо Трифонъ повика поповетѣ да направятъ маслоосвѣщение; послѣдната имъ надежда бѣше вече на Бога.

Съ каква радостъ се напълниха стрдцата имъ, когато болното имъ бѣша подобрѣ малко нѣщо и дойде въ свѣсть — не бѣше за описание. Отъ благодарение Богу заклаха курбнъ, а бача Трифонъ освѣнъ това, раздаде на сиромаситѣ 50 кола дърва и 20 човала брашно: «нѣка и тѣ да се молятъ за здравieto на болния Стоянча».....

Въ скоро врѣме Стоенчо оздравѣ, цоправи се и започна както и прѣди да ходи на училището, даже еднѣжъ татко му го пусна да се ползѣга съ шейна въ тѣхната улица, разбира се подъ строгъ контролъ на слугата.

Бѣше настжпила сирница. На другия день послѣ мѣсни заговѣзни, булката Трифоница стана по късно отъ колкото другъ пжтъ, разбита снага и болестенъ изгледъ на лицето, и съобща на мжжа си, че се осѣща много злѣ. До вечертъта тя вече легна

на постилка, обзета отъ силенъ жаръ. Притекоха се съсѣдкитѣ, зашетаха на болната: една ѝ квасеше челото съ оцетъ, друга вареше нѣкакви билки да я пои, но нищо не помагаше. Прѣзъ нощта ѝ стана по злѣ, а на сутренѣта нейното положение тури въ отчаяние съпругтъ ѝ.

Повика доктора. Той я разгледа внимателно, позамисли се и се обърна къмъ Трифона:

— Болѣстѣта е сериозна.....

Нещастний Трифонъ остана като облѣнъ съ врѣла вода. Доктора заблѣза това и побърза да поправи грѣшката:

— Но не трѣбва да се безпокоимъ, опасностъ нѣма.

«Болѣстѣта е сериозна!» Тая мисль се бѣше вече загнѣздила въ главата на нещастния съпругъ; той не слушаше вече послѣднитѣ думи на доктора и бѣше се съдрвилъ на мѣстото си.....

Болната издѣхна силно и мѣтна пламналата си отъ жаръ рѣжа надъ покривката. Трифонъ се стрѣсна, изгледа болната съ просълзени очи.

Доктора приписа нужднитѣ цѣрове, даде свойтѣ си наставления и си отиде. Вече когата диктора излѣзе изъ вѣнъ кжщи, Трифонъ се досѣти да го попита, каква е болѣстѣта на жена му. Той се завече вѣнъ и настигна доктора всрѣдъ двора.

— Докторе, каза той, — кажете ми, моляви, каква е болѣстѣта на жена ми и имали надежда.

— Тифось, отговори доктора нерешително. Слѣдъ кратки паузи прибави — не трѣбва да се безпокоите, опасността не е голѣма..... Азъ ще употребѣя всичкото си искусство, за да я спася.

Бачо Трифонъ поуспокоенъ малко, се върна въ кжщи. Но надѣждитѣ на доктора не се оправдаха. Болната ставаше отъ день на день по злѣ, най послѣ, болѣстѣта до толкова я усили, щото тя се изгуби въ несвѣсть и не отваряше вече очи. Цѣли четири недѣли тя пролежа тъй: нищо не ѣдеше, нищо не пиеше; само съ квасено въ вода памуче ѝ сквасаха устата.

А какъ прѣкарваше това врѣме нейния съпругъ? Това не е за описване. Той бѣше почти убитъ: нито сънъ, нито ѣдене. Изсѣхна, посърна, стана живи мощи. Изгуби се и веселостѣта му, напусна и докентъ и всичко. Та тъй ли мислеше той, очакваше ли той такова нещастие? Ами ако я прѣбере Богъ?..... Какъ ще прѣживѣе нейната смъртъ, какъ ще я забрави?..... ами Стоенчо?..... Свраче да остане?..... Тежко е да останешъ сирота?..... Нима злата урисница и заради Стоенча готви сжщата сждба, каквато прѣслѣдваше и него въ дѣтинството му!.....

Настѣпи Врѣбница. Той стана рано, прѣмени се, взе три воценици и отиде въ църква да се помоли Богу, да подари животъ и здравие на неговата стопанка. Когато се върна удома си, той биде поразенъ: Стоенчо го посрѣцна още на пѣтната враса и се хвърли въ обятията му:

— Тате «маминка се събуди и пита за тебе».

Дворѣтъ и сълбитѣ той измина за единъ мигъ.

Да, болната се бѣше свѣстила, доктора седѣше до нея и даваше нѣкакво лѣкарство. Той пристѣпа до нея; тя го изгледа умилно, прошепна нѣщо съ едвамъ чуенъ гласъ, поиска да си подигне ржката, но бѣше толкова слаба, што само можа да я помръдне. Трифонъ и вложи въ ржката върбовото клонче, което дѣдо попъ му бѣше далъ въ църква. Болната се осѣти, че е «вѣрбица», очитѣ и се налѣха съ сълзи.....

Лжча отъ надѣжда блѣсна въ лицето на отчаяний съпругъ, едно вѣтрѣшно успокоение изпълни цѣлото му тѣло. Моментално въ него се възродиха ония сладки мечти за бѣдящата кариера на Стоенча, които мечти мѣсець прѣди това изпълноаха неговото сърдце, а тѣй също и на съиругата му:

— О, Боже, въ днешния святъ день ти вливашъ нова радость въ моето разбито сърдце, проговори той съ гласъ, като гледаме къмъ иконостасътъ, прѣдъ които сребърното кждилце разливаше една лѣгка свѣтлина.

Болната ставаше отъ день на день все по-добрѣ. Доктора вече напълно вѣрваше, че неговата клиентка «прѣскочи трапѣтъ», както се бѣше изразилъ прѣдъ Трифона. Тя започна да поядва малко и даже на великия четвъртакъ поиска да и донесътъ да види, какъ сж боядисани ѝщата. Всички бѣха зарадвани.

Но болѣстѣта ненадейно я повърна. Сутренѣта на великия петъкъ тя се почувствува изново злѣ: силенъ огнь я обвзе, а слѣдъ това нетърпими болки въ главата. Къмъ вечерѣта тя ту се прѣнасяше, ту се свѣстяваше. Доктора и тури студени компреси; тя се посвѣсти, изгледа жаловито всички, що бѣха около нея, очитѣ ѝ се просълзиха. Поиска да доведатъ Стоенча при нея, съ сѣтни сили го поглади по русата коса, наведе го къмъ уснитѣ си и го цѣлувна въ челото..... Послѣ кимна глава да го изведатъ внѣ, хвана ржката на разплакания си съпругъ и съ слабъ просълзенъ гласъ проговори:

— Усѣщамъ, че неще ма бжди..... на тебе оставямъ Стоенча.... Прощавайте всички....

Силни сиязми задавиха гласътъ ѝ, тя си притисна уснитѣ съ голѣма сила; двѣ бистри горѣщи сълзи се спуснаха по сухото и лице.....

Прѣсмъртната агония се продължава на другия день, въ велика сжбота и прѣзъ ноцѣта срѣщу Възкресение, когаго се разнесе надъ градѣтъ гласътъ отъ камбаната, съ които се възвѣстяваше за Възкресението Христово, нейната дума напуска брѣменото и тѣло..... На одърѣтъ, всредъ неушисуями сърдцераздѣрателни плачове на съпругътъ, чедо, роднини и съсѣдки лежеше бездушното тѣло на Кръстинка студено, както черната земя, която трѣбваше да я поглѣтне.....

Да, загубата за него бѣше голѣма. Въ растоаяние на година врѣме той се измѣни сѣвѣмъ: космитѣ му побѣлѣха, кожата на лицето му се набръчка, стройната му снага се пригърби — също старецъ.

— Трифоне, ума си събирай въ главата и не се прѣдавай на кахъръ, казваше му негова добъръ съседъ, Петръ Кукулежата, — забравяй че безъ тебе пропада и чедото ти имота ти.

— Трифоне, синко, го подбираше стрина Цона, — що е това отъ тебе? я се погледни еднажъ и вижъ на що си заприличалъ; ти си младъ още, па и за сина си трѣбва да мислишъ! Що си се прѣдалъ толкова на кахъръ? Я се поприбери малко; задоми се за едно сиромашко момиче, та да има кой да шета на Стоенчо. Дѣте е то, а кжца безъ жена е тѣжко нѣщо.

— Е-е-ехъ, стрино Цоне, съ въздицка отговаряше Трифонъ, — нѣма на тоя свѣтъ жена, която да може да замѣни Кръстинка; нивкоя жена не може да бжде майка на Стоенча, освѣнъ Кръстинка.

Едничката утѣха, която оставаше за нещастния баща, бѣше неговия синъ — Стоенчо. Бацинскитѣ грижи, които и прѣди бѣха твърди голѣми, сега се удвоиха и утроиха. Кой знае, Трифонъ не би прѣживѣлъ смъртъта на съругата си ако да не бѣше Стоенчо за когото той трѣбоваше да живѣе.

«На тебе оставямъ Стоенча» бѣха послѣднитѣ думи на неговата забравима съруга. Тия думи бѣха свети заради него и той трѣбоваше да ги изпълни.

При добрия си баща Стоенчо не осѣти тѣй силно загубата на майка си. Като всеко дѣте, той си поплака нѣколко дни наредъ, па послѣ позабрави всичко. Заради него бѣше наемната да му шета една стара бабичка, която бѣше го обикнала като сжца майка и не се отдѣляше отъ него: тя го завождаше на училището и каго наближи врѣме да пускатъ ученицитѣ, отиваше пакъ да го доведе. Това се продължаваше тѣй до като Стоенчо не отрасна и стана дванайсетъ годишно момче. Нему му оставаха още двѣ години за да свърши мѣстното училище.

А татко му почна вече да пита и разпитва, гдѣ да проводи сина си на учение. Едни го съвѣтваха да го проводи въ Цариградъ въ протестанското училище, но той никакъ не желаше това, други, — въ Виена; трети въ Липиска. Той избра послѣдния градъ.

Настъпни и това врѣме. Всичко бѣше готово за пжтъ. Работата бѣше нагласена тѣй: самъ Трифонъ да заведе сина си въ Липиска и да го остаи при единъ познатъ нему търговецъ въ тоя градъ, българинъ отъ Габрово, съ когото прѣдварително се бѣха споразумѣли писмено.

Испровождането на Стоенча бѣше цѣла епоха за града. Мало и голѣмо, роднини, приятели и съседи се бѣха стекли на пристанището да испроводятъ пжтницитѣ и да имъ пожелаатъ добъръ пжтъ. Испроводачитѣ отъ душа пожелаха всичко добро

на Стоенча и на татка му, когото обичаха и почитаха, като най добъръ свой съгражданинъ. До като нѣмския параходъ не се изгуби изъ прѣдъ очитѣ имъ, тѣ не се разотидоха по домоветѣ си.

Мина се мѣсець врѣме и Трифонъ се завърна слѣдъ като бѣше настанилъ сина си. Испърво не му му бѣше тежка тая раздѣла, но нѣмаше какво да прави; малко по малко той по привикна самъ.

Измина се първата година. Извѣстията за Стоенча бѣха все добри, само че колкото повече врѣме се минаваше Трифонъ биваше принуденъ все повечко пари да изпроважда. Настъпи и втората година; писмата отъ Стоенча започнаха все по често и по често да идатъ и въ всѣкое писмо той пишеше всѣ за пари. Баща му проваждаше, прѣвсичко че бѣше започналъ да си мисли: кждѣ се харчатъ толкова. А да разпитва нѣкого, нѣмаше — неговия приятель, подъ надзора на когото бѣши оставилъ Стоенча, бѣше се простилъ съ тоя свѣтъ. Тая мисль отъ день на день все повече и повече не му даваше покой, а писмата отъ Стоенча все една песень пѣяха: пари, че пари.

Измина се и втората година, настъпа третата: всѣ същата пѣсень се пѣше все съ по високъ гласъ. Настъпи и четвъртата — все сжщото Най послѣ Трифонъ му написва писмо, въ което го молеше да си доди прѣзъ ваканцията, тѣй като се билъ много затѣжилъ за него. Стоенчо отговори, че не щель билъ да се върни тая година, защото ималъ да се готви за экзамена.

Клѣтия баща се загрижи още повече. Той рѣши да се посвѣтва съ по умни хора, какво да прави, защото това много харчение на пари отъ сина му не му се виждаше да е добра работа. Той се опжти за свѣтъ при учителя Симова, който миналата година се бѣше върналъ отъ учение изъ Русия. Трифонъ му разправи каква е работата и му даде писмата на сина си, Симовъ прочете внимателно всичкитѣ писма, разпита за всичко подробно, поклати глава и отговори:

— Бачо Трифоне, вий ще ми позволите да кажа една истина, ако и горчива за васъ. Вий обичате много сина си; това го разбрахъ и отъ писмата на сина ви и отъ приказкитѣ ви. Вашия синъ тукъ при васъ е живѣлъ въ задоволство и вий сте се трудили всѣчески да му задоволите прищѣвкитѣ отъ прѣ голѣма, но не расъдна обичъ. Многого пари, които вий проваждаше на сина си, ще способуватъ за неговото развращение. Въ Еврофа, трѣбва да знаете, съблазнитѣ сж голѣми за една крѣпка душа, която която тукъ не изпитала суровоститѣ на живота и която не знае, що е неволя. Освѣнъ това, вий не сте умѣяли да му дадете още тукъ едно правилно възпитание, разбира се, за това васъ никой не може да осъди, защото горчевинитѣ на живота, които вий сте изпитали, сж ви

хвърлили въ голѣма крайност — да обичате безрасъдно едничкото мило същество, което ви е останало на тоя свѣтъ..... Моя свѣтъ е тоя: гледайте колкото е възможно, по малко пари да проваждате на сина си, защото многото пари, съ които той разполага, при липсването на едно правилно възпитание, ще го развратят и тогава вашето старане да задоволявате прищевкитѣ на сина си, ще бжде заради него отрова.....

Тоя свѣтъ на учителя направи дълбоко впечатление на клѣтия баща. До прѣди това, той никога не бѣ се замислювалъ върху тоя въпросъ: прѣдъ него се бѣ отворилъ новъ островъ въ тоя кжтъ на житейското море, които негова взоръ не бѣше го съзрѣлъ. Той се замисли сериозно.

Подъ това душевно настроение, той се завърна дома си и седна да напише писмо до сина си. Писмото се написа, дълго писмо, каквото Трифонъ никога не бѣше писвалъ. Въ него се прокарваше единъ свѣтъ въ духтъ на мислитѣ, които бѣше изказалъ учителтъ, но то бѣше тъй не умѣло написано, мислитѣ бѣха тъй мъгливи, отъ не рѣшителностъ да се изкаже направо, назейки да не наскърби обичния си синъ; щото само една мисль изпъкваше по релефно и тя бѣше, че за напрѣдъ синъ му да не се надѣва за такива голѣми парични срѣдства. каквито е ималъ до сега.

Стоянъ получи бащиното си писмо, досѣти се за боенията на баща си спрѣмо негова осждителенъ животъ, но вече бѣше късно. Писмото произведи само едно впечатление: татко му го лишаваше отъ такива срѣдства, които му позволяваха да води единъ твърди разпуснатъ животъ. Но той се не отчая ни най малко, защото знаеше много добръ милосливото сърдце на татка си и бѣше си горенъ, че ще може много лесно да изисква паритѣ, които му трѣбоваха.

Прѣзъ послѣдната година той се учеше много злѣ и твърде нередовно посѣщаваше училището. Повечето отъ врѣмето си прокарваше въ пиянство и развратъ, а на послѣдно врѣме бѣше се свързалъ съ една лоша отъ легко поведение жена, което биде причина да го отстранатъ изъ училището. Послѣдното се случи една недѣля слѣдъ получването писмото отъ татка си.

Като всѣка една развратена натура, той посрѣщна хладнокръвно тоя ударъ. «Нима само въ Липиска има училища», си помисли и се вдаде още повече въ пиянството и разврата. Той намисли да замине за Парижъ, гдѣто прѣзъ идущата учебна година да постъпи въ нѣкое училище. Но паритѣ му недостигаха, а пкъ татко му пишеше, че не ще му проважда много пари.

Лесна работа. Единъ день сѣда и написва писмо на татка си, че е злѣ боленъ и че му трѣбватъ пари. Разбира се, това извѣстие като гръмъ порази татко му. На часътъ пари му се изпроводиха повече отъ колкото се искаше; свѣтитѣ на учителя се забравиха прѣдъ грозната перспектива: синъ му боленъ, едничкото обичливо същество, което имаше на тоя свѣтъ.

Щомъ се получиха паритѣ, друго писмо пристигна до татко му, че възлюбения му Стоенчу е вече здравъ и читавъ и че слѣдъ два, три дни заминава за Парижъ да продължава наукитѣ си въ по горне училище.

Изминаха се още цѣли шесть годинки и прѣзъ всичкото това врѣме бачо Трифонъ непрѣстано провождаше пари на сина си и се трѣбожеше за сждбата му.

Най послѣ доде и очаквания съ нетърпение день да се върне и синъ му.

Да, той въ единъ прѣкрасенъ майски день тържествено стъпи на пристанището на родния си градъ: облеченъ по най новата мода, съ цилиндръ, съ бѣли ржавици, причесанъ, избръснатъ — ученъ челоуѣкъ, съ една речъ. Подъ мищница той водѣше една елегантно облечена дама.

Въ това врѣме бачо Трифонъ вече бѣше дѣдо Трифонъ. Съ побѣлѣли косми, пригърбенъ, подпирайки се съ тежка той весело излизаше изъ къщи да посрѣщне сина си, междето. Отъ радостно душевно вълнение нозѣтъ му се подкосяваха и едвали не политаше да падне. Съ сълзи на очи той се спусна да прѣгърне драгия си Стоянча, който величествено влизаше прѣзъ пѣтната врата и който не тѣй сърдечно се отнесе къмъ радостнитѣ вълнения на татка си, който не го излуцаше изъ обятията си.

— Тате, азъ ви вода и гостенка. . . . Извичете че нѣ съмъ ви писалъ за това: азъ съмъ вече ожененъ и тая е моята съпруга; прѣдставямъ ви я, Луиза!

Ако бѣха полѣли горкия старецъ съ цѣлъ казанъ врѣла вода, не би билъ толкова поразенъ, колкото бѣше сега. Той отпусна ржцѣ, опули очи и загледа плахо, плахо. . . . Сдърви се на мѣстото си. Слѣдъ малко той се посвѣзе, заплака исторически и като прѣгърна изново сина си, едвамъ проговори прѣзъ сълзи:

— Да ти е честита синко.

Послѣ той прѣгърна и нея, на което тя се отнесе твърдѣ студено и съ прѣнебрѣжие.

— Ами тя знаели български, синко, проговори разплакано стареца, — каква вѣра е?

— Незнае, тате, отговори синъ му усмихнатъ. — Тя е францужойка, много учена жена е.

— Учена. Промърмори стареца.

Да, Стоенчо се завърна отъ учение: желанието на дѣда Трифона се изпълни.

Стария баща съ сълзи посрѣщна сина си, но тия сълзи не бѣха толкова отъ радостъ, колкото отъ болка на сърдието му, което прѣдчувуваше лоши сѣтнини, Завръщанието му, може би щѣше да бжде по утѣшително за него, ако Стоенчо не бѣше

придруженъ отъ тая жена, обръщението и неизвѣстното проихождение на която дойде да разбие старческото му сърдце.

«Тате, азъ ви вода гостенка..... моята съпруга.....» тия думи на сина му при посрѣщането прѣсѣкоха у него излианието на радостнитѣ чувства които той почувствува. За единъ мигъ прѣзъ главата му се прѣмѣтнаха цѣлъ редъ мисли и прѣдставления които той не можеше да схване добрѣ — до толкова тѣ бѣха мъгляви и неопрѣдѣлени отъ неочакваностъта на това, което той виждаше въ дѣйствителность прѣдъ себе си. Не по малко биде поразенъ той отъ студенината на сина си спрѣмо излианието на неговитѣ родителски чувства.

Още отъ първия день на завръщанието на Стоенча въ кжщата на дѣда Трифона се запѣ друга пѣсенъ. «Учената» половина на Стоенча погледна кжщната наредба съ лошо око: нищо и не бѣше по угодата. Още на втория день се започнаха приправки на стаитѣ и цѣлъ мѣсець долгеритѣ събаряха, приправяха, чукаха, дигаха, слагаха подъ наставления на Стоенча и на «учената» му французойка. Най послѣ това се свърши и на частъ се прѣстѣжи къмъ друго: учиването на стаитѣ по европейски. Отъ магазинѣ се задигнаха най скъпитѣ мебели, а това, което не се намираше въ градътъ, се поржча отъ Виена. Баба Мита, която бѣше наемната да мете въ дѣтинството му и която послѣ заминуванието му да се учи, бѣше единчката слугиня въ кжщи, биде развенчана отъ длъжностъта си и оставена на срѣдъ пжгя, защото за Луиза трѣбваха слугини млади и които да готвятъ европейски ѣстиета. Такивато се набавиха на частъ. Трѣбваше фйтонъ, коне, каруцаръ — набавиха се. Съ една речъ, въ домътъ на дѣда Трифона стана цѣла метаморфоза.

Дѣдо Трифонъ само даваше пари и мълчеше. Той виждаше че такова едно разполагане отъ широка ржка не ще има добри сѣтнини, но се мамеше съ надеждата, че синму като докторъ ще може да пропечелва много пари и че като поостарѣе малко самъ ще почне да пести паритѣ.

Но мѣситѣ се изминуваха и Стоенчо още не се залавяше за работа: «божемъ е докторъ, пѣкъ никой не го повиква да лѣкува и самъ ни най малко има това желание на сърдцето си», мислише се стареца и почна да се тревожи.

— Синко, каза единъ день дѣдо Трифонъ на сина си, — не ще ни изведе на добро тая работа..... Паритѣ се пилѣятъ бѣзъ смѣтка, а ти не се залавяшъ на работа..... Готовата пара се свършва лесно и скоро. Азъ съмъ вече старъ и моитѣ дни сж вече прѣброени... Помисли малко за сѣтнината.....

— Чакай, тате, да си поотпочина малко, азъ ще се заловя на работа, отговори синътъ му.

Изминаха се цѣли шесть мѣсеца, а Стоенчо все не залавяше работа, а кжщнитѣ разноски ставаха все по голѣми и по голѣми. Ни се минаваше вечеръ да не иматъ гости: разни беевци и турски службаша, разни развратни младежи, синове на мѣст-

нитѣ богати чорбаджии, прѣкарваха по цѣли нощи въ пиянство и комарджилъкъ. Клѣтия баща, ако и да живѣеше отдѣлно въ една стаячка на долния етажъ, но осѣщаше каква е работата, Отъ друга страна той гледаше че «учената», май си попива множко, никаква работа не похващаше, а само се киче, излѣга и се разхожда съ файтонъ. Той започна, най послѣ, да се съмнѣва за тая жена и за нейната «ученостъ».

— Сикко, булката май не ми я хваща око, казъ стареца,— каква държава има, негома да разбере: работа не похваща, цѣль денъ се излѣга, а вечеръ токо митка нагорѣ — надоло съ файтонъ..... Посѣберий малко юздитѣ..... Па и винога, май..... не прилича такова нѣщо за жена..... Ше станемъ гаврило на хората.....

Стоенчо се усмихва:

— Че тя, тате, тѣй е научена, въ Францията хората тѣй живѣятъ.

— Францията..... Измънка стареца и си замълча

Прѣснаха се изъ градътъ всевъзможни приказки за живота на Стоенча и на неговата «учена» половина; старитѣ приятели на дѣда Трифона започнаха да му позататватъ за да събере юздитѣ на сина си. Дѣдо Трифонъ ги изслуцъваше и си въздъхваше само. То какво можеше да направи той? Нима той не желаше доброто на сина си?

Изминаха се цѣли двѣ години. Дѣдовитѣ Трифонови пари бѣха на свѣршване, а Стоенчо все си «отпочиваше», кжцнитѣ разходи си вървѣха бѣзъ смѣтка и ноцнитѣ оргии все се продължаваха. Зададе се най послѣ освободителната война бѣвцитѣ и агаларовцитѣ се измѣтоха, и рускитѣ войски прѣвзеха града.

Въ скоро врѣме Стоенчо се сириятели съ нѣколцина отъ рускитѣ офицери. Изъ ново ноцнитѣ оргии въ кжцата на дѣда Трифона се подновиха въ по голѣми размѣри; негова домъ бѣше станалъ свѣргалище на комарджинтѣ. Много пари, съ които разполагаха рускитѣ офицери, мамѣхе Стоянча, за да може чрѣзъ комарджилъка да епечели пари. Той прибра въ кжцата си квартирантинъ единъ богатъ майоръ, голѣмъ пристрастникъ къмъ комарѣтъ.

Въ нѣколко дни той проигра и послѣдната парица, която бѣше останала отъ татка му. Той заемна отъ единъ руски капитанинъ една почетна сума, която въ една ноцъ той сжщо проигра. На сутринъта капитанина си поиска паритѣ, тѣй, като имаше заповѣдъ да се дигне полка въ който той служеше.

Работата бѣше припрѣна. За да избѣгне отъ тая неприятностъ, той прѣдложи на татка си: да продаде дюкяна и воденицата заедно съ нивитѣ, за да се изплати на капитанина, защото въ противенъ случай ще се хвърли въ Дунава.

Горкия старецъ немаше какво да прави: «и тъй е пропаднало всичко, то поне да не става той причина за самоубиството на сина си» помисли си и съ стълзи на очи отиде да продаде една частъ отъ недвижимия си имотъ. До вечерята всичко биде свършено и отъ всичкия имотъ, който имаше дѣдо Трифонъ оставаше му само кжщата и лозето.

Замисли си стареца, закъхари се; живота му стана тежъкъ.... Че тъй ли мислише той, за това ли трупа имотъ, храни чедо, зада пропадне, най послѣ всичко: и имотътъ, и надѣжда, и мечти..... Стоянчо, неговото едничко чедо..... днесъ пияница, комарджия, разпилѣй кжща.... Въ нѣколко дни, той свършено се състари, косата му побѣле свършено, прѣгърби се още повече....

«Учената» съпруга на Стоянча, слѣдъ като се свърши всичкия дѣдо Трифоновъ имотъ, започна да погледва на страни. Тя свърза интимни сношения съ богатия майоръ, който квартируваше у тѣхъ. Послѣдваха сѣмненни сѣѣни, които не се продължиха дълго врѣме: майорътъ се прѣмести въ друга квартира, а заедно съ него отиде и «учената» съпруга на Стоянча. Той не можеше да я спрѣ, защото тя не му бѣше законна жена.

Опропастенъ свършено, разбитъ душевно отъ това, което бѣше прѣживялъ прѣзъ послѣднитѣ три години, дѣдо Трифонъ легна тежко боленъ. Едвамъ тогава Стоянчо почувствува малко послѣдствията отъ своя безпѣтенъ животъ и заплака прѣдъ татка си, като му поиска прошка за всичко сторено отъ него. Дѣдо Трифонъ бѣше съ милостиво сърдце: той прощаваше скоро за всичко зло,—което му се прѣчинише. Съ сълзи на очи той пригърна сина си и проговори:

— Синко, азъ ти прощavamъ всичко.... Само едно нѣщо ще та се моля: заречи се отъ тоя безпѣтенъ животъ и се залови за нѣкоя работа.... Всичкия имотъ, който ми остава, е лозето и кжщата..... Лозето ще подарж на църквата, за да ме помѣнуватъ, а кжщата остава на тебе..... и още днесъ ще я припиша на твое име.

Още въ сжщия день повикаха нотариуса и се извърши нуждия актъ. Стоянчо стана пѣленъ стопанинъ на кжщата.

Но дѣдо Трифонъ не умрѣ, той се поправи и оздравѣ. Отредино му е било да изпита още по голѣма горчевина на злата сждба.

Тѣ останаха бѣзъ всѣкакви срѣдства за прѣхрана: отъ голѣми богаташи, останаха сѣтни сиромаси. Нуждата принуди Стоянча да потърси работа. Той се примили на единъ познатъ офицеръ, да му намѣри мѣсто въ интенданското управление, който не се забави да му окаже услугата си. Назначиха го прѣводчикъ, тъй като той владѣеше добрѣ езицитѣ нѣмски и френски.

Нѣколко мѣсеца Стоянчо отиваше добрѣ, глѣдаше си работата, прѣ всичко че сегисъ-тогисъ му поотпущаме края. Дѣдо Трифонъ бѣше започналъ да позабравя миналото и да храни надѣжда за поправянието на сина си.

Настъпна есенята. Интенданското управление се прѣмѣсти въ единъ отъ вжтрѣшнитѣ градове на България, тъй като всичката войска се вдигна. Стоенчо остави татка си и замина.

— Синко, помни обѣщанията си и не забравяй татка си, — каза дѣдо Трифонъ на сина си, когато го испровождаше.

— Миналото се минало, тате, бжди снокоент, отговори Стоенчо и се прости.

Измина се есенята, прѣполови се и зимата; прѣзъ всичко това врѣме дѣдо Трифонъ получаваше често писма отъ сина си и сегисъ тогисъ по малко парици. Рускитѣ войски прѣминаха балкана, а съ тѣхъ заедно и Стоенчо. Дѣдо Трифонъ почна да получава по нарѣдко писма, а още по нарѣдко пари. Той почна да се трѣвожи.

Далечъ отъ татка си, заобиколенъ отъ наравствено разваленни другари, Стоянчо отново се впусна въ развратенъ животъ. Пиянството, комарджилъка и развратитѣ, който прѣкарваха неговитѣ другари, изново увлѣкоха Стоянча въ кривия пжтъ и го направиха да забрави и обѣщания и всичко. Три писма той получи напоследно врѣме отъ татка си, но нито на едного не се осѣти да отговори. Та и съ какви очи ще ми отговори?

Една вечеръ, близо до Санъ Стѣфано, се устрои една голѣма комарджийска вечеринка, въ която се разиграха се десетки хиляди полъ-империали. Въ нея вечеринка взе участие и Стоянчо, който слѣдъ като си проигра току що получената заплата за два мѣсеци, заемна пари отъ единъ свой приятель подъ залогъ на кжщата си. Но щастиего и тоя пжтъ не помогна на Стоянча: той проигра и последнята си парица.

Когато изтрѣзна на другия день, той обмисли добрѣ положението си, въ което самъ се бѣше поставилъ: той бѣше опропастил себе си съваршено, а заедно съ себе си лишилъ бѣше татка си отъ последната надѣжда, която хранеше къмъ него, като го оставаме на произволъ на сждбата, безъ да има гдѣ да си подслони главата на стари години. Той си прѣдстави грозната картина, когато тоя, комуто бѣше заложилъ кжщата, ще се яви прѣдъ татка му и ще го исхвърли на улицата..... Той съзна добрѣ, че това ще бжде убийство за стария му татко, който прѣзъ цѣлия си животъ се е трудилъ само заради него, а въ награждение на това, получава пълно разорание отъ сина си.....Спомнението на това грозно положение затѣмни разсждъка му..... отчаянието го обвзе съвършено, несъзнателно той сграби реворвера и безъ ни най мѣлко двоумение насочи смъртоносното орждие къмъ гждитѣ си...

Вратата се отвори и съ отварянето на вратата, изъ стаята се разнесе гърмежъ и той се згромоли на земята..... Разсилния отъ интенданското управление, който бѣше отворилъ вратата, за да го повика по заповѣдъ на началството си, изпърво поми-

слилъ, че гърмежът бѣше насоченъ върху него и оплашенъ отъ това нададе ревъ. Стекоха се съседитѣ, пристигнаха и нѣколцина войници и единъ офицеръ. Тѣ отвориха вратата: всрѣдъ стаята лѣжеше нещастника простренъ и подъ него цѣла локва кръвъ. Ранения още не бѣше умрѣлъ, при всичко че бѣше въ несвѣстъ и когато пристигна воения лѣкаръ отъ близкия лазаретъ констатира, че раната не е сериозна и че крушумътъ е приминалъ надъ бѣлия дробъ въ дѣсната страна безъ да причини нѣкой поврѣждания. Раната му биде привързана и послѣ го отнесоха въ лазарета, дѣто той пролежа цѣлъ мѣсець до съвършеното си оздравяване.

Старецътъ се научилъ за случката съ сина си слѣдъ оздравяването на послѣдния, който въ едно дълго писмо му разирави за всичко. Съ сълзи на очи, дѣдо Трифонъ, едва дочете писмото и въ отчаянието си съ неопикуема болка на сърдце ревна до Бога:

— Боже, нима мене си избралъ да наказвашъ тъй жестоко. . . . кому съмъ зло нанесълъ, та тъй злѣ си ме орисалъ. . . .

Нещастния баща падна тежко боленъ. Прибра го въ дома си единъ близъкъ роднина на покойната му жена. Въ врѣме на болѣстята му, заложената кжца отъ сина му се продаде за изплащане на заетата сума на послѣдния, но това не му съобщиха, тъй като положението му бѣше много критическо.

Цѣли шестъ мѣсеца стареца пролѣжа: той изсъхна, пожелте — обърна се на живъ скелетъ. Денонощно той се молише Богу да му прибере душата и да го отърве отъ тия земни мжки. Но Богъ не чуваше неговата молба.

О! колко по добрѣ щѣше да бжде ако бѣше го прибралъ!

Общината се зарича за положението на стареца, отпусна му парично пособие и положи всички старания за оздравяването му. Градския лѣкаръ всѣки день идваше да го прѣгледва а стария свѣщеникъ, неговия най близъкъ приятель, по цѣли дни сѣдѣше при него да го разговаря и утешава.

Оздравя дѣдо Трифонъ, напусна леглото си и почна да поизлиза изъ дворътъ, а слѣдъ нѣколко недѣли започна да излиза по пжтътъ, прѣгърбенъ до земята и подпирайки се о двѣ патерици

«Ще се живѣе още», думаше си той на себе си, «но за какви ли добрини още, Боже!»

Синъ му не се завърна вече. Слѣдъ войната той се залови съ адвокатство въ единъ градъ въ Южна България; той прѣстана да пише и на татка си и едвамъ на третия мѣсець отговаряше веднажъ на татковитѣ си писма.

Като адвокатъ въ ония врѣмена той поспечели малко паричи и започна пакъ своя безпжтенъ животъ. Въ адвокатството

си той се показа толкова нечестенъ, щото опропасти много сѣмейства и разплака безброй сироти. Постепено, постепено той започна да играе голѣма роль между обществото. Политическитѣ прѣвратности у насъ му помогна твърдѣ много; той се причисли къмъ тѣй нареченитѣ «сѣдинисти» и съ помощта на подобни на себе приятели, той завладѣ положението на цѣлата околия и съдбата на чиновницитѣ и учители бѣше въ неговитѣ рѣцѣ. Като човѣкъ адвокатинъ и депутатъ въ областното събрание, той бѣше заграбилъ имотигѣ на нѣколцина богати турци.

Ожени се една развратна вдовица отъ богатъ родъ и съ това още повече уголѣми влиянието си въ околията. Слѣдъ оженването си вече той прѣстана съвършено да отговаря на татковитѣ си писма, а клѣтия старецъ, при всѣчкитѣ пещастия, които му е причинилъ синъ му не прѣдставаше да го милѣе: въ всѣко свое писмо той го молѣше да го прибере при себе си за да не ходи по чужди врати на стари години. Неговитѣ молби оставаха нечувани и не се удостояваха съ отговоръ, до толкова бѣше закоравело сърдцето на тоя развратенъ синъ.

Настана «сѣдинението» и адчоката. Стоенчо, като всѣкой безхарактеренъ и интересенъ човѣкъ, напусна лагера на сѣдиниститѣ и се обяви противъ тѣхъ. Той увлече подиръ си и свойгѣ кредитори. По тоя начи той пакъ стана правителственъ и «патриотъ» отъ сѣврѣмения кроежъ. Сега той вече разви похвалната отъ режима патриотическа дѣятелность — немилостивото прѣслѣждане на всички «черни души», придружено съ всичкитѣ принципи на «Бѣлгария за себе си»: клѣветения, насилия, боеве, заплашвания и интернирания..... Той стана страшилище въ околията и достойното олицетворение на сѣврѣмения «патриотизъмъ».

Дѣдо Трифонъ се затжжи силно за сина си: той се рѣши да отиде самъ при него безъ да го викатъ. Може би, мислещи си той, синъ ми ще се смели, като види побѣлѣлитѣ ми косми и ще ме прибере».

Стареца остана излѣганъ. Стоенчо посрѣщна татка си съ хокания, а неговата половина не прие даже да излѣзе прѣдъ такъвъ простака и заяви на мжжа си, че още на сутренъта да даде пхтя на баща си, за да не срами кжцата имъ.

Стоенчо, мисли, струва, прави и изхитрува леснината, какъ да махне татка си.

— Тате, каза му той, — сутрѣ азъ заменявамъ за София, а жена ми е болна и нѣма кой да ти прислужва тукъ, затова дойди и ти съ мене хемъ ще видишъ столицата.

Клѣтия старецъ се догади, че синъ му не го иска при себе си, цѣла ноць не мигна отъ жалба и на другия день каза на сина си:

Азъ съмъ старъ, синко и не съмъ за пжть. По добръ азъ да се отида въ градътъ си и тамъ да оставя коститѣ си, при коститѣ на добрата ти майка..... Нека ти дава Господъ всичко добро.....

Сълзитѣ задавиха гласътъ му, той зариде и пригърна сина си. Слѣдъ малко той пакъ проговори:

— Синко, доведи поне внучетата си да вида, да ги благослава, та да не умра съ отворени очи.

Стоенчо доведе при татка си двѣтѣ си дѣчица, отъ които едното бѣше четири годишно, а другото — три годишно. Старецътъ съ плачъ пригърча внучетата си, гледа ги, милва ги ненаситно и неговитѣ старчески сълзи измокреха лицата на невиннитѣ му внучета.....

— Сбогомъ, синко, сбогомъ и вий мой ненагледни внучета... Азъ съмъ вече съ единия кракъ въ гробътъ.... дайте да ви пригърна за послѣденъ пжть.... Той зариде силно сжлзи задушеха гласътъ му и полѣте да падне.

Синъ му го задържа и слѣдъ като се покоопити, стареца помоли сина си да го заведе до каруцага, която чакаше на пжтната врата.

Стоенчо не проле нито сълза при тая сърцераздерателна сцѣна. Стареца съ разбито отъ голѣма тжга сърдце едвамъ се качи на каруцата и си замина съ жестоко наранено сърдце и съ прошка на устни.....

Хаджи Станко се досѣти, че дѣдо Трифонъ бѣше захласнатъ въ тежки мисли и поиска да го освободи отъ тѣхъ:

Христосъ Въскресе! дѣдо Трифоне, повтори Хаджи Станко и слѣзе отъ трона си.

Стареца се стрѣсна и истърва свѣщъта. Станко се наведе, подаде му свѣща. Дѣдо Трифонъ пое свѣщъта, избърса сълзитѣ си и едвамъ проговори съ плачовенъ гласъ:

— Во истина Въскресе, синко... Азъ се бѣхъ захласналъ...

— Днешния день е весель день, дѣдо Трифоне, продължи хаджи Станко.—и не трѣбва да се кахъришь, а да бждешъ весель.

Дѣдо Трифонъ полюлъ глава и замълча минута врѣме. Слѣдъ това той си въздъхна дълбоко:

— Тѣй синко, днесъ е свѣтъ день, всесель день за всички християни..... днесъ е въскръсналъ синътъ Божий, когото хората сж распнжли на кръсть.... Всѣки съ радостъ ще бжде

посрѣцнать дома си отъ баца, майка, жена, дѣца, братя, сестри, кой когото си има.... Ами мене кой ще посрѣцне, синко, кой ще разтуши тѣжното ми сърце....

Той не доизговори, затрепера като листъ, нозѣтѣ му се подкосихе и хаджи Станко го поддържа да не падне, помогнаха и околнитѣ, между живитѣ.....

Чузди хора приклопиха очитѣ му, чузди хора хвърлиха шепа прѣсть върху гробѣтъ му....

Изъ сп. „Искра“.